

ԱՆՏՈՆ ԿԱԶԷԼ

ՄԻՐՈՅ ԵՒ ՎՅՈՒՆԵՐԻՆԵՐ

(ԳԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ)

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԱԶԱՏ ՕՐ»

ԱԹԷՆՔ

1953

ԱՆՏՈՆ ԿԱԶԷԼ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՎՇՏԻ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ

(ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ)

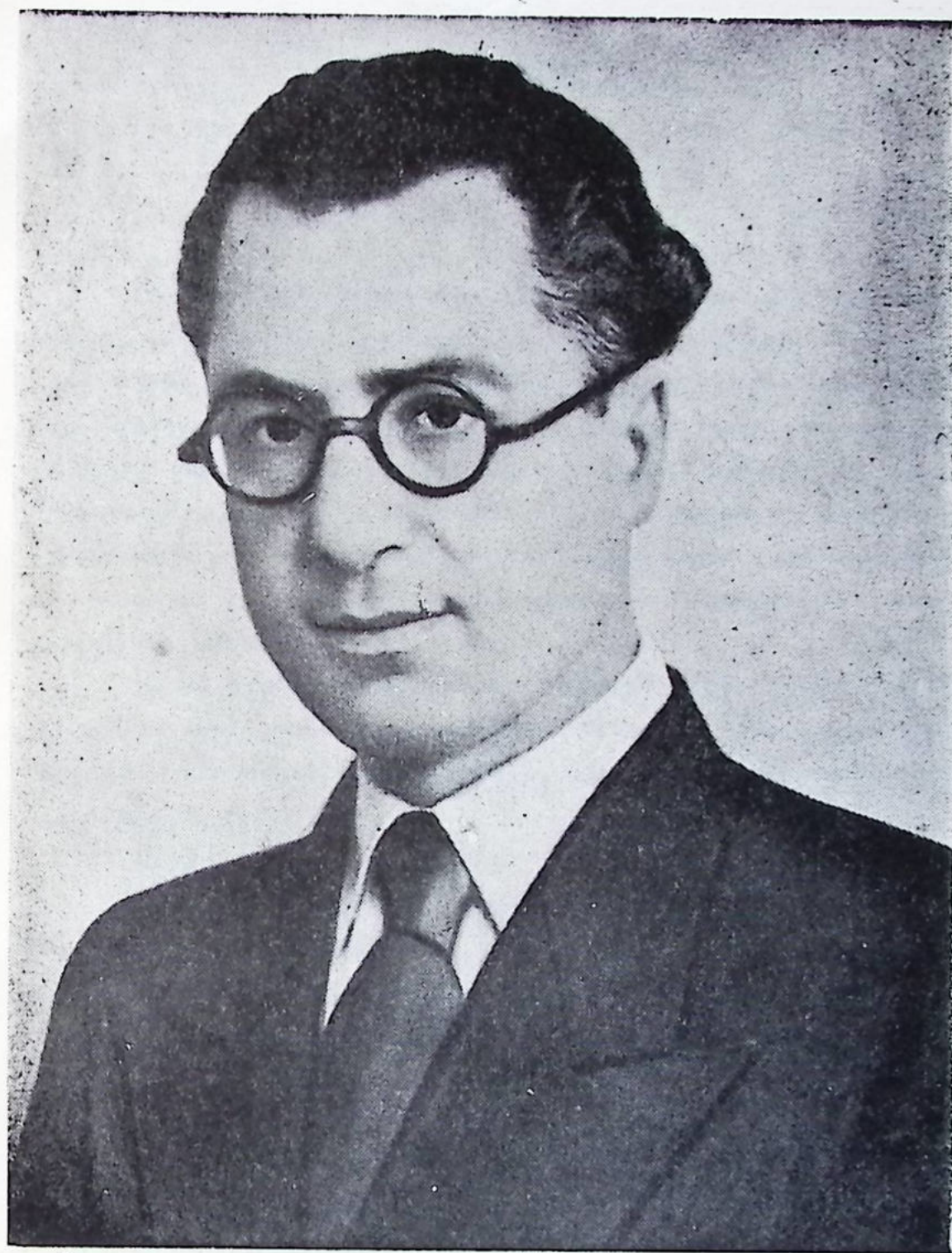

Uit de nalatenschap van
Nubar Jessayan (1920-2009)

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԱԶԱՏ ՕՐ»

ԱԹԷՆՔ

1953

ԱՆՏՈՆ ԿԱԶԷԼ
(1952)

1922-1923
(33)

Ա Ն Տ Ո Ն Կ Ա Զ Է Լ

■

Բանաստեղծութիւններու ներկայ հատորին հրատարակութեան առիթով գրուած այս քանի մը էջերը՝ ո՛չ նպատակ ունին եւ ո՛չ կրնան տալ ամբողջական դիմագիծը Անտոն Կապէլի, որ, անվարանօրէն կարելի է ըսել, ունեցաւ իր արժանի տեղը՝ ընդհանրապէս Հայկական Միւլուքի եւ մասնաւորապէս յունահայ գաղութի երեսուն տարուայ պատմութեան մէջ, իբր վարժ խմբագիր, նրբազգած բանաստեղծ, հաւատաւոր դաշնակցական ղեկավար եւ հանրային-հասարակական անխոնջ գործիչ:

Աղօտ դիմաստուերում մը միայն՝ մէկու մը կողմէ՝ որ ղինքը ճանչցաւ փոքր հասակէն եւ անոր հետ գործակցեցաւ երեսուն տարի, շունչ-շունչի, հայ մամուլի տատակոտ ատլարէղին մէջ:

Ուրիշ ոչինչ:

Մնացեալը գործն է անոնց՝ որոնք պիտի փորձեն հետադային գրել սիւլուքահայ կեանքի եւ հայ մամուլի պատմութիւնը:

×

Անտոն Կապէլ մեռաւ 1952 Դեկտեմբեր 24ին, սրտի խցումի հետեւանքով:

Անոր մահով լեց Յունաստանի դաշնակցական մամուլի սոխակը, որ քատորդ դար դայլայլեց «Նոր Օր»ի եւ «Աղօտ Օր»ի էջերուն մէջ, հայ գիրին ու խօսքին քաղցրօրօր ալիքները սրտոցներով եւ հաւատքի կայծեր կաթեցնելով հայրենակարօտ հայ բաղմութիւններու հոգիներէն ներս:

Փշրուեցաւ գրիչը շնորհալի խմբագրի մը, որ հանրային կարծիք վարեց, քամելով իր ուղեղն ու սիրտը, ի

խնդիր տարահալած հայ բեկորներու գոյապահպանման համար մղուող պայքարի պսակման:

Վաղահաս մահը անակնկալ մը չեղաւ իր մտերիմներուն համար, որոնք կը ցած էին նշմարել ժամանակի հոյովոյթին հետ անոր հոգիին մէջ շեշտուող հիասթափութիւնը՝ կեանքէն ու աշխարհէն:

Ընթերցումը՝ իր թողած ձեռագրերու տրցակներուն, շատ բան կը պարզէ այս մասին:

Ի ծնէ լաւատեսութեամբ օժտուած եւ առօրեայի բոլոր դառնութիւնները ժպիտով դիմագրաւող այս տղան, փակեց իր երազուն աչքերը, յանձնուելու համար Մեծ Նրազին, որուն տխուր երգիչը հանդիսացաւ իր կեանքի վերջին տարիներուն:

Անտոն Կադէլ ծնած էր 1899ին, Զմիւռնիոյ նահանգի էօտէմիչ քաղաքին մէջ, ուր երեք հարիւր տնուոր պատուական հայ գաղութ մը կը շնչէր, իրեն համար ստեղծած փոքրիկ «Հայաստան»ի մը մէջ:

Զաւակն էր սուրխացի կաթուղի հօր մը — Իսքէնտէր Կադէլ — եւ էօտէմիչցի լուսաւորչական հայուհիի մը — Վասիլուհի Պոյաճեան:

Հօրմէ օտար այս տղան, — ինչպէս նաեւ իր եղբրաբախտ երկու եղբայրներն ու քոյրը, — չնորհիւ իր մօր եւ ծննդաւայրի հայկական միջոցորոտին, դարձաւ ո՛չ միայն կատարեալ Հայ, այլեւ, հետագային, իր ճակատագիրը կապեց մեր ժողովուրդի հանրային-հասարակական ասպարէզին, երբ, իբր սոսկական մարդ, բոլոր պայմաններն ունէր բարեկեցիկ ու երջանիկ կեանք մը ապահովելու իրեն համար՝ արեւուն տակ:

Անտոն Կադէլի մանկութիւնը եղաւ չափազանց կրակոտ, անհանգարտ ու չար: Զարութիւն մը — փոխաբերական խմաստով — որ զինքը կը դարձնէր աւելի սիրելի: Բնութիւնը զինքը օժտած էր ուշիմութեամբ, խորաթափանց միտքով եւ նրբազգած հոգիով մը: Պղտկուց իր մէջ նշմա-

րելի էր գոյութիւնը նկարագրելու բոլորն զծի մը՝ կեանքի բոլոր արտայայտութիւններու նկատմամբ: Գիծ մը՝ որ զինքը կը մղէր յաճախ՝ չըջապատին համար անըմբռնելի եւ յոյժներու, բայց խորքին մէջ կը մատնէր հաստատուն նկարագրի եւ զօրաւոր անհատականութեան մը գոյութիւնը: Այդ գիծը, տարիներու ընթացքին, իր մէջ աւելի շեշտուեցաւ, ի վերջոյ զինքը առաջնորդելով հոն՝ ուր կազմուեցաւ հանրային-հասարակական գործիչ, կուսակցական ղեկավար եւ խմբագիր-բանաստեղծ Սնտոն Կազէլը:

Նախնական կրթութիւնը ստացաւ ծննդավայրի աղ-գային բարձրագոյն նախակրթարանին մէջ, դաշնակցական փորձառու ուսուցիչներու շունչին տակ եւ սլատանեկան տարիքէն իսկ՝ իր մտքին ու հոգիին մէջ խոր արմատներ ձգեց Դաշնակցութեան գաղափարաբանութիւնը, որը հետզհետէ ուռճացաւ իր մէջ, դարձաւ անշէջ ոգեկանութիւն եւ փայփայում խոփալ մը, որուն հաւատարիմ մնաց եւ ծառայեց մինչեւ իր վերջին շունչը:

Վարժարանի ընթացքը փայլուն յաջողութեամբ աւարտելէ յետոյ, 1913ին, իր հօր ճիգերով ու նիւթական միջոցներով, ղրկուեցաւ Գոնիայի «Ճենանեան» գոլէճը, ուսումը կատարելագործելու եւ հայեցի դաստիարակութիւնը աւելի խորացնելու համար:

Ընդգծեցինք «հայեցի» բառը, որովհետեւ, հազուադէպ սլարագայ է՝ որ հայուհիի մը հետ ամուսնացած օտար հայր մը այնքան բուռն կերպով փափաքի՝ որ իր գաւակը դաստիարակուի ու կազմուի իբր Հայ եւ ի վերջոյ իր ճակատագիրը կապէ մեր փոքր ու հալածական ժողովուրդի ճակատագրին:

Համաշխարհային առաջին սլատերազմի սլայթումին հետեւանքով, Սնտոն, դեռ չլրացուցած «Ճենանեան» գոլէճի ընթացքը, վերադարձաւ Էօտէմիչ եւ, 1916ին, դարձեալ ծնողքին միջոցներով, ղրկուեցաւ Զմիւռնիոյ Բարատիսոյի ամերիկեան գոլէճը, ուր մնաց մինչեւ սլատերազմի վախճանը:

1918: Զինադադար:

Հայութեան համար ոգեւորութեան եւ գինովութեան օրեր էին: Հայաստան հռչակուած էր անկախ: Մեռ Եղեռնէն

վերապրող հայ ժողովուրդի բեկորները իրենց աչքերը կը սեւեռեցին Մասիսէն ճառագայթող արեւուն: Շարժում՝ ամէն տեղ: Խանդ՝ Հայու սրտերու մէջ: Երազ՝ Հայու աչքերու մէջ:

Ապրիլեան Եղեռնի մահացու խորչակի աւերէն դերձ մնացած զմլուռնահայ գաղութը՝ աղգային զարթօնքի նոր շրջան մը կը սկսէր բոլորել:

Այդ օրերուն, Անտոն, դեռ հազիւ երիտասարդ, մտաւորական բաւական ճոխ պաշարով, իբր հաւատաւոր դաշնակցական, նետուեցաւ զմլուռնահայ կեանքէն ներս ու կարճ ժամանակուան ընթացքին իրեն համար գրաւեց պատուաբեր դիրք մը, աշխատելով որպէս օգնական խմբագիր «Հորիւզոն», եւ «Գոյամարտ», դաշնակցական թերթերուն: 1919—20, Մ. Բարթիկեանի հետ միասին հրատարակեց «Ատրուշան» կիսամսեայ գրական թերթը: Այդ օրերէն իսկ, տոբրագրած գրութիւնները կը մատնէին իր մէջ թափնուած ապագայ չնորհալի խմբագիրը: Իբր գրող, իր վրայ խոր ազդեցութիւն ունեցաւ տաղանդաւոր պերճաբան եւ հրապարակագիր Սուրէն Պարթեւեան, որ Զմլուռնիա կը գտնուէր այդ շրջանին:

1922ի փոքրասիական աղէտէն մազապուրծ, անցաւ Փարիզ, ուր հազիւ երկու ամիս կրցաւ մնալ: Արեւելքի պայծառ հորիւզոններուն վարժ իր աչքերը սեւեռեցան գէպի Յունաստան, ուր եկաւ վերջնականապէս հաստատուելու 1922 Նոյեմբերին:

Թոհուբոհի օրեր էին: Հարիւր հազարի հասնող հայ բեկորներու լաղմութիւն մը թափած էր Յունաստանի չորս կողմը: Աղգային եւ կուսակցական ոչ մէկ կադմակերպուած պութիւն: Շուար եւ անտոյգ կացութիւն:

Գաղափարակից քանի մը ընկերներու հետ՝ Անտոն լծուեցաւ կուսակցական մեքենայ տուղծելու աշխատանքին: 1922 Դեկտեմբերի վերջերը — կը գրէ ինքը — Աթէնքի սրճարաններէն մէկուն մէջ տեղի ունեցած հանդիպումի մը ընթացքին, հիմը դրուեցաւ Հին Յունաստանի շրջանի Դաշնակցութեան կադմակերպութեան կորիւլին, որ կարճ ժամանակուայ ընթացքին կապ հաստատեց շրջաններու ցանուցըլու ընկերներու հետ եւ դարձաւ յունահայ գաղութի կեանքը վարող ամէնէն ուժեղ գործօնը:

Կուսակցական մեքենայի կազմակերպման աշխատանքին ղեկավարելու, ծրագրի մշակուեցաւ նաեւ թերթ մը հրատարակելու մասին: Առ այդ, Պոլսոյ «Ճակատամարտ» թերթի տպարանէն բերուեցան տպագրական տառեր եւ քանի մը ամիս վերջ, 1923 Մարտ 25ին, լոյս տեսաւ «Նոր Օր»ի առաջին թիւը, իբր չաբաթաթերթ, 1924 Յունուարին դառնալու համար յունահայ գաղութի մնայուն օրաթերթը, տեւելով մինչեւ 1944 Սեպտեմբեր ու անկէ յետոյ շարունակուելով «Ազատ Օր» անունով մինչեւ այսօր:

Անտոն Կապէլ շատ երկտասարդ էր, հազիւ 24 տարեկան, երբ ստանձնեց «Նոր Օր»ի խմբագրութիւնը: Հակառակ ասոր, սակայն, ան ի յայտ բերաւ փորձառու եւ վարժ խմբագրի մը բոլոր յատկութիւններն ու կարողութիւնները: Հետագային, տարիներու փորձառութիւնը զինքը հասցուց Սփիւռքի մեր լաւագոյն խմբագիրներու կարգին:

Մեր հանրային-հասարակական կեանքին մէջ, ամէնէն ապերախտ, մաշեցնող ու սպառող ատպարէզը կարելի է նկատել խմբագրութիւնը: Հայ խմբագիրը — այն՝ որ գաղափարական ուղեգծի մը հետեւորդն է — անկախ իրեն բաժին լինկած նիւթական ոչ-նախանձելի պայմաններէն, յաճախ ստիպուած է իր հար զոհելու՝ ի շահ ընդհանրական եւսին, որուն ծառայելու կոչուած է: Ան, հայ խմբագիրը, դատաւարտուած է իր անձնական ասպրումներն ու նախասիրութիւնները անտեսելու, եթէ չուզեր դաւաճանել իր կոչումին:

Անտոն Կապէլ, հակառակ իր շատ երկտասարդ տարիքին, լաւապէս ըմբռնած էր այս բոլոր պարագաները եւ գիտէր՝ թէ վարդերու կողքին՝ տատասկներ անպակաս պիտի ըլլային ատպարէզի ճամբուն վրայ՝ իր մատները արիւնեւոր եւ սիրտը ծակծկելու համար եւ այդ գիտակցութեամբ կապուեցաւ իր գործին, որուն չդաւաճանեց երբեք: Խմբագրի կոչումը ուժեղ էր իր մէջ: Խմբագիր եղաւ եւ խմբագիր մնաց մինչեւ վերջին շունչը: Ինչ փոյթ՝ թէ ասոր համար յաճախ տուժեց իբր անհաս, որովհետեւ շատ քիչեր կրցան իր

մէջ զատել անձը՝ խմբագրեն: Ու շատերէն բամբաստեցաւ եւ քաջքշուեցաւ՝ պարզապէս անոր համար՝ որ չուզեց մամուլը միջոց դարձնել՝ բոլորը գոհացնելու եւ բոլորին քմահաճոյքին ծառայեցնելու:

Սփիւռքի հայ հրապարակագրական ասպարէզին մէջ՝ Կապէլ եղաւ մեր ամէնէն շուտ եւ ամէնէն շատ արտադրող խմբագիրներէն մէկը: Հայ մամուլի պայմաններու մասին քիչ թէ շատ գաղափար ունեցողները միայն կրնան ըմբռնել թէ ի՞նչ կը նշանակէ չորս էջնոց օրաթերթի մը միակ խմբագիրը ըլլալ, գրել խմբագրականները, զանազան կեղծանուններով տոորագրել յօդուածներ եւ քրոնիկի սխալակներ, աչքէ անցընել թղթակցութիւնները, թարգմանել օրուան լուրերը եւ սրբագրել փորձերը:

Ընդհանրապէս, խմբագրականները կը գրէր մէկ շունչով, կէս կամ երեք քառորդ ժամուան մէջ: Իր չափազանց արագ արտադրելու կարողութիւնը պատճառ չեղաւ, սակայն, որ անոր գրութիւնները իշխան ճապարկութեան սահմանէն ներս: Ընդհակառակն: Թերթը հեզելով կարդացող ամենահամեստ ընթերցողէն մինչեւ գրասէրն ու գրագէտը՝ հոգեկան հաճոյքով կը կարդային իր խմբագրականներն ու յօդուածները, անոնց մէջ գտնելով խորհող ու դատող մտքի մը ցոլքերը եւ նրբագգած բանաստեղծի մը սրտին զարկերը:

«Թերթը պէտք է ըլլայ հարադատ հայելին առօրեայ կեանքին, անոր ծուռ ու շիտակ կողմերով», կ'ըսէր ինք եւ այդ ըմբռնումով ալ կ'ընտրէր իր խմբագրականներուն եւ յօդուածներուն նիւթերը, զանոնք տարադելով իր քնարարական լեզուին եւ սահուն ոճին երանգներովը:

Իրեն պէս շատ քիչեր կըցած են հրապարակագրութիւնն ու բանաստեղծութիւնը կենակից դարձնել եւ կապել զանոնք նարստով մը: Թղթատեցէք «Նոր Օր»ի 5250 թիւերը եւ «Ազատ Օր»ի հաւաքածոները եւ պիտի գտնէք իր գրութիւններուն մէջ տրամաբանութեան եւ զգացումին սերտ գործակցութիւնը, առաջինը՝ իբր խորք ու խարխալ, իսկ երկրորդը՝ իբր շալար:

Իբր լրագրող, Կապէլ գիտէր չարժուժ գնել թերթին մէջ եւ չարժուժ տեղծել զազութին մէջ: «Շուտիկ» էր եւ

ունէր սուր հոտառութիւն եւ գալիքը նախատեսելու ընատուր ձիրք: Կանոնաւոր հետեւող մըն էր օտար մամուլին եւ կ'աշխատէր բան մը առնել անկէ ու պատշաճեցնել հայ մամուլի աւանդութիւն դարձած ձեւերուն եւ բովանդակութեան:

Իր խմբագրականներէն զատ, կը ստորագրէր նաեւ բուն անունով, ինչպէս նաեւ Ա. Կարէն, Ա. Կ., Դարեհ Կախարդեան, Արծուիկ, Աթենացի եւ այլ կեղծանուններով յօդուածներ:

Օրաթերթէն զատ խմբագրեց նաեւ «Յունահայ Տարեգիրք»-երու շարքը, «Գրական Տետրակներ»ը, «Այգեստան» գրական պարբերաթերթը եւ «Առձեռն Հանրագիտակ»ներու պրակները: Աշխատակցեցաւ ողբացեալ Գէորգ Կառլարենցի եւ Վաղգէն Եսայեանի խմբագրութեամբ Աթէնքի մէջ լոյս տեսնող «Արեւագալ» գրական ամսաթերթին, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի «Հայրենիք» ամսագրին եւ օրաթերթին:

Ինչպէս իր գրիչը, նոյնպէս եւ իր լեզուն:

Կաղէլ եղաւ Աթենահայութեան փնտռուած բեմբառացներէն մէկը: Երբ կը խօսէր, կարկաչուն առուակ մըն էր իր լեզուն, որ կը հմայէր եւ իրեն կը կասէր ունկնդիրը: Անոր բանախօսութիւնները գոց եղած վարժապետական քլիշէ նախադասութիւններու շարայարումներ չէին: Իւրաքանչիւր արտայայտութիւն՝ միտք մըն էր ու դատողութիւն, առանց չափաթանութեան: Կոկիկ եւ կտրուկ: Առանց կմկմալու: Մահուն հայերէնով եւ վճիտ ոճով: Անոնք որ զինքը լսած են Աթէնքի բեմերուն վրայ, տակաւին մինչեւ այսօր կը կրեն ազդու տպաւորութիւնը անոր խօսքին:

Իբրեւ հանրային-հասարակական մարդ, Անտոն Կաղէլ, օրաթերթի ծանր աշխատանքէն զատ, ժամանակ տրամադրեց նաեւ նուիրուելու յունահայ գաղութի ազգային գործերուն: Տուաւ այնքան՝ որքան կարելի էր տալ մարդ-

կօրէն: Առանց ազմուկի: Առանց ռեֆլաւի: Եւ անտրտունջ: Իր անունը յունահայ գաղութի պատմութեան մէջ պիտի արձանագրուի, իբր հիմնադիրը այս շրջանի Հայ Կարմիր Սաչի կազմակերպութեան: 1924ին, ողբացեալ Արամ Շիրինկանի հետ միասին, իր շուրջ հաւաքած Աթէնքի ամերիկեան գոլէճի հայ ուսանողուհիները, հիմը կը դնէր հայ կանացի այս կազմակերպութեան, որ հետագային ուսնացաւ, մասնաճիւղեր ունեցաւ արուարձաններու եւ շրջաններու մէջ, նախախնամական դեր կատարելով մինչեւ այսօր, յօգուտ հայ տառապող բեկորներուն:

Իբր կուսակցական, Անտոն Կապէլ, տարիներ շարունակ, գտնուեցաւ ղեկավար եւ պատասխանատու գիրքերու վրայ: Դաշնակցութեան գաղափարականով թրծուած իր հոգին՝ սնունդը փնտռեց եւ գտաւ անոր մէջ: Խորապէս ուսումնասիրած էր կուսակցութեան էութիւնը եւ անոր գոյութեան հիմերը կազմող աւանդութիւններն ու սրբութիւնները: Դաշնակցութիւնը, կազմակերպութիւն մը բլլալէ աւելի, ոգեկան, գաղափարական եւ բարոյական արժէք էր իրեն համար եւ այդ ըմբռնումով ալ գործեց իբր կուսակցական, առանց լոյնալու սուօրեայ վէճերու եւ ըսի-ըսաւներու մէջ:

Հայ Քաղաքական Դատի լուծման ի խնդիր՝ նոր ուղիներ որոնելու իր ճիգին մէջ, մամուլի էջերէն եւ բերանացի, ունեցաւ յանդուգն արտայայտութիւններ, որոնք վէճի նիւթ դարձան կուսակցական շրջանակներու եւ արտասահմանի հայ մամուլին մէջ: Կը հաւատար՝ թէ գաղափարներու եւ միտքերու բախումէն կրնար լոյս մը ծագիլ, ճիշմարտութիւն մը երեւան գալ, ի սատար անճիտուած հայ ժողովուրդի ճակատագրի տնօրինման գործին:

Կեանքի մէջ, մարդու մեծագոյն գոյախառնութիւններէն մէկն է չհասկցուած մնալը՝ իր շրջապատէն: Կապէլ եղաւ չհասկցուածներէն մէկը: Կամ չատ քիչերէն հասկցուեցաւ:

Հպարտութիւնը (ոչ-արհամարհող) որ եղաւ իր նկարագրին ամէնէն ցցուն գիծը, չթոյլատրեց իրեն, կեանքի

ամենադժուարին պահերուն խի, բացուելու, գոնէ մտերիմ-
ներու եւ սրտակիցներու, եւ խօսելու իր ցաւերու մասին:
Ինչ որ ունէր իբր տրտմութիւն կամ ուրախութիւն, պահեց
իր հոգիին մէջ, չաղախեց զանոնք եւ այդ չաղախով ծե-
փեց իր ներաշխարհը:

Շատ քիչեր ըմբռնեցին խմատը իր հպարտութեան,
որ զինքը աւելի բարձրացուց, հոգ չէ թէ ինքը տուժեց ատկէ:

Հպարտ եղաւ հանդէս անոնց՝ որոնք ուզեցին նիւ-
թին կանգունով չափել հոգեկան, բարոյական եւ խմացա-
կան արժէքները:

Գծինքն ու շողոքորթութիւնը, — մարդկային ընկե-
րութիւնը անբարոյացնող ախտաժէտ երեւոյթներ, — տեղ
չունեցան իր մէջ: Եղաւ նիւթապէս համեատ, բայց հոգիով
եւ ապրումներով հարուստ եւ երբեք գլուխ չծռեց գրպանով
հարուստ՝ բայց հոգիով աղքատներուն առջեւ: Նախընտրեց
մտերմութիւնը խոնարհագոյններուն, որոնց մէջ գտաւ աւե-
լի անկեղծութիւն եւ սրտբացութիւն, քան հրապարակներու
վրայ իրենց չունեցածը ծախել փորձող բանգէտներու: Հեռու
մնաց ամբոխէն եւ սիրեց մենութիւնը, իր ցաւերուն եւ ու-
րախութիւններուն հետ գլուխ-գլխի:

Ըստ իրեն, արցունքն ու տկարութիւնը տղամարդու
վայել չէին եւ, հակառակ իր նրբազգած խառնուածքին, ար-
ցունքը տեղ չունեցաւ իր կողերուն տակ: Աւելի ճիշդը՝ ար-
ցունքը կաթեցաւ իր սրտին մէջ: Իր համողիւք լեզուն, որ
կրնար ժամերով ինքզինքը պարտադրել ընկերական շրջա-
նակներու մէջ, երբեք չբարբառեցաւ իր մասին: Երբ հաս-
նէր այդ կէտին, կը դառնար լուռութեան ասպետ: Բանաս-
տեղծի միամտութիւնով սպասեց՝ որ շրջապատը հասկնայ
զինքը: Չըմբռնեց՝ թէ մեր օրերուն մարդիկ նման են մա-
կերեսներու վրայ թեւածող թիթեռնիկներու, անատակ՝ պե-
ղումներու եւ խորասուզումներու:

«Լոռքեան մեջ ինքնամփոփուելու սովորութիւնս,
— կը գրէ իր թողած ձեռագիրներէն մէկուն մէջ, — ինծի
կը բուի աղիսաւոր քերութիւն մը, որուն իմս ըլլալը կ'ըն-
դունիմ: Շուրջիններս բնաւ չնւաճեցիմ այս շեշտուած քե-

րութիւնս, բայց խոտորացոյցով դիտեցին անմեղ քմայքներս»:

Ուրիշ տեղ մը.

«Լոռութիւնը՝ հոգիի գմայլելի պահ մըն է: Բայց ոչ միտ: Ինչո՞ւ չեմ խօսիր կամ չեմ կրնար խօսիլ, երբ ստուերին մէջ կամ գործ վարագոյրներու ետին, անկարելորդ ըլլալու աստիճան ազտիկ ետեր կ'ուզեն ինքզինքնին պարտադրել: Երբ պէտք է ընդունիմ՝ որ ընկերութիւնը փսած ու նեխած է, անվարան պէտք է ընդունիմ նաեւ՝ որ իմ մէջս ալ փսած ու նեխած բան մը կայ ու ես աւելի չեմ արժեք՝ քան միւսները, որոնք իրենց հսպիսային ծամածոռութիւններով կը պահեն օրուան մարդու համբաւը:

«Միտքը քմեցնող եւ հոգին տեսապէս հիւանդագին վիճակի մէջ պահող աւանդութիւններուն եւ սովորութիւններուն դէմ խիզախելու բաւարար ուժի պակասը զիս կը նետէ տեսութեան գիրկը: Կը նախընտրեմ լոռութիւնը, որուն մէջ կը գտնեմ մեծագոյն մխիթարանք: Սոսկալի է, երբ մարդ կը տեսնէ ցաւը եւ չի կրնար գայն կանխել կամ մեղմացնել»:

Յաւիտենական ժպիտը եւ փրկիտութեայական զուարթութիւնը, որոնք անպակաս եղան իր դէմքէն, յաճախ իրեն դէմ գրգռեցին նախանձը իրմէ տասնապատիկ բախտաւորներու, որոնց մօտ ցամքած էր հոգեկան արժէքներու ակնադրութիւնը:

«Հոգեկան աշխարհին պակասը, — կը գրէ դարձեալ ինքը, — մարդուն մեծագոյն ողբերգութիւնն է: Ամեն ազնիւ զգացում, ամեն բարձր մտածում՝ սնունդը կը ստանայ հոգիէն: Երբ չկայ հոգին, ոչ մէկ բան կայ աշխարհի մէջ: Ոչ իսկ նեմատրութիւն»:

Անտոն Կադէլ փրկիտութեայօրէն մտածեց «աշխարհի բաներու» մասին: Բնածին էր իր մէջ փրկիտութեայեւ հակումը, որը աւելի շեշտուեցաւ փրկիտութեաներու այս երկրին՝ Յունաստանի մէջ: Եղաւ անոխակալ եւ անյիշաչար՝ բոլորին հանդէպ: Քինախնդրութեան մոլուցքը, որ կ'ապականէ մարդոց հոգեկան ու բարոյական աշխարհը, հող չգտաւ իր մէջ: Իբր հրապարակագիր՝ չափազանց անխնայ եղաւ մեր

հանրային կեանքը խանդարող ցեղերուն դէմ, խարանելով
զանոնք մամուլի սխալներէն, բայց, իբր անհատ, բարե-
համբոյր ու շրջահայեաց գտնուեցաւ՝ ուրիշներու զգացում-
ները չվիրաւորելու համար: Ներողամիտ եղաւ մարդկային
բոլոր տկարութիւններուն հանդէպ: Ներեց նոյնիսկ անոնց՝
որոնք փորձեցին զինքը հարուածել ու վիրաւորել՝ իր հը-
պարտութեանը մէջ: Զխառնուեցաւ ուրիշներու անհատական
ներքին գործերուն եւ ուղեց՝ որ մարդիկ՝ նախ քան ուրի-
շի աչքին շիւղը նշմարելը՝ տեսնեն իրենց աչքին գերանը:

Կազէլ անկեղծօրէն խոստովանեցաւ նաեւ իր թերու-
թիւններն ու մոլութիւնները: Փարիսեցիի մը պէս չսլահեց
զանոնք: Նշմարեց նաեւ թերութիւնները միւս մարդոց,
բայց, երբեք չփորձուեցաւ զանոնք բամբասել փողոցներու
անկիւնը կամ սեղաններու շուրջ: Մէկը՝ որ բնաւ չխօսե-
ցաւ ու չգրեց իր առաւելութիւններու եւ բարեմասնու-
թիւններու մասին, քաջութիւնն ու անկեղծութիւնը ունե-
ցաւ իր խկ գրչով ներկայացնելու իր մոլութիւնները:—

Հօր մը նրման՝ որ ցաւով եւ անձկութեամբ կը խորհի
Ձաւակներուն անառակ, յանախ ես ալ, ակամայ
Կը մքսածեմ կիրքերուս, մոլութիւններուս վրայ,
Որոնք կ'անին, կը մեծնան ամեն օր քիչ մ'աւելի:

Ի՞նչ փոյթ՝ քե չհամակրին ինձի՝ անոնց պատճառաւ,
Նողկանքով ինձ մօտեման բարձկամներ մերձաւոր,
Զի՛ կրնար հայր մը լրբել զաւակներն իր ախտաւոր,
Հոգիին մեջ որքա՞ն ալ ունենայ անոնց դէմ ցաւ...

Այսօր, երբ խղճի եւ բարոյական տարրական պար-
տականութիւն մը կատարելու մտածումով հրատարակու-
թեան կու տանք բանաստեղծութիւններու այս հաւաքա-
ծոն, մեր աչքերը կը սեւեռին իր գործին եւ մասնաւորա-
բար իր հոգիին սարսուռներն ու մտքին ցոլքերը պարփա-
կող օրաթերթի մը մօտ եօթ հազար թիւերու հաւաքածոնե-
րուն վրայ, որոնք պիտի մնան իբր կոթող իր յիշատակին
յաւերժութեան:

Ա. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ.

Աթէնք, 1953

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Խ Օ Ս Ք

Տարաբախտ Անտոն Կազեկի բանաստեղծութեանց ներկայ հասորի հրատարակութեան առթիւ, հարկ է քանի մը խօսք ըսել: Ոչ քե Կազեկն ու իր գործը ներկայացնելու նպատակով, այլ՝ պարզապէս անդրադառնալու կարգ մը հումարսութեանց, որոնց թուումը թերեւս անհրաժեշտ է, բանաստեղծն ու գործը լաւագոյնս ըմբռնելու համար:

ձեմարսութեանց գլխաւորն այն է, որ Կազեկ նախ բանաստեղծ էր եւ ապա խմբագիր: Բայց, պարագաները ըստիպեցին՝ գինքը՝ բանաստեղծը ձգել երկրորդական գծի վրայ:

Անտոն, այս պարագան յատուկ չէ միայն Կազեկի: Կան համանման միլիոնաւոր պարագաներ: Եթէ ոչ միշտ, գէթ շատ յաճախ, մարդիկ տարբեր առաքելութեամբ աշխարհ կուգան եւ կեանքի պայմաններու ստիպման տակ, ուրիշ ասպարէզներու մէջ կը ծառայեն: Ոմանք բոլորովին մոռնալով բո՛ւն կոչումը, կը նուիրուին իրենց պատրաստուած նոր ասպարէզին եւ իրենց մտային ու մարմնական բոլոր ուժերը կը տրամադրեն, լաւագոյն արդիւնքներ ձեռք բերելու, յառաջդիմելու եւ բարձրանալու համար: Մէկ խօսքով՝ կ'երթան յորձանգն ի վար: Ուրիշներ ալ, նոյն նուիրումը ցոյց տալով եւ իրենց ասպարէզին մէջ ալ յայտնութիւնը ըլլալով ու փայլելով հանդերձ, չեն մոռնար իրենց իսկական կոչումը: Կը ջանան կարելի եղածին չափ պահել, փրկել գայն: Հոսանքն ի վար չերթալ:

Անտարակոյս այս վերջիններէն էր Կազեկ: Դարձաւ փրկօրոտուած եւ խոհուն խմբագիր, բայց չմոռցաւ, ջանաց չմոռնալ այն առաքելութիւնը՝ որուն համար եկած էր աշխարհ:

Եւ տուաւ, իբր բանաստեղծ, ինչ որ կրնար իր պայմաններուն մէջ, ինչքան որ կրնար: Իր հանդիպումները մուսային հետ, եղան ստեղծարար եւ գաղտագողի, վախն ի վախ: Օրուան սպառնիչ աշխատանքն յետոյ, հանգիստի կարճատեւ պահներուն, երբ չարաչար յոգնած միտքը այլեւս անկարող է թռիչքներ կատարել: Ան թուղթին յանձնեց իր ապրումները, երազները, իղձերը, վիշտերը, կարօտները, շապո՛ւ, հեւ ի

հել: Առանց կարենալու անգամ մըն ալ նայիլ, «աչք մը նե-
սել» անոնց: Ժամանակ չգտնելով այս բանին համար: Խոր-
հելով թե՛ կարելորդ ներոնչումը բուղթին յանձնելն էր: Երբ
հրատարակելու ասենը գար, կարելի էր «սանսրել», յղկել,
մաղէ անցընել:

Այսպէս մտածեց Անտոն եւ ձեռագիրները դիզեց իրա-
րու վրայ: Յուսալով թէ օր մը հարկաւ ինք ալ ազատ ա-
սեն պիտի ունենար եւ պիտի սրբագրէր բոլորը, ապա սպա-
գրութեան յանձնելու համար: Տակաւին շատ կանուխ էր: Ա-
նապարելու պէտք չկար: Դեռ ասենը չէր եկած:

Եւ դեռ ասենը չէր եկած, երբ անձեռնոտ ու մոայլ
դէպքերէն զիւր մը, Անակնկալ Այցելուն եկաւ ու տա-
րաւ զինք: Ա՛յնքան կանուխ տակաւին: Դեռ չտուած՝ ինչ որ
կ'ուզէր տալ:

Այս էջերուն մէջ ամփոփուած բանաստեղծութիւննե-
րը Կազէլ գրած է երկու օրջաններու մէջ, — 1927-1932 եւ
1944-1952: Իր ամբողջական գործը այս չէ: Բանաստեղծու-
թիւններէն զատ ունի նաեւ ընդարձակ վեպ մը, դժբախտա-
բար կիսաւարտ, «Դարեհ Կախարդեանի Վեպը» խորագրով,
նոյնպէս ստուար «Օրագիր»ը եւ Յունահայ Գաղութի Պատ-
մութիւնը, որ նոյնպէս անաւարտ մնաց: Ասոնցմէ զատ ունի
մաս մը արձակ էջեր, յուշեր եւայլն:

Այս պատճառով, ընթերցողը պէտք է խստապահանջ
ֆննդատի սեւ ակնոցները հանէ եւ այնպէս մօտեցայ այս
էջերուն: Հոս պէտք է փնտռէ միմիայն սիրտ բանաստեղծին,
անհետելով լեզուական ու թեքնիք թերիւններ, որոնցմէ մե-
ծագոյն բանաստեղծներն իսկ չեն կրցած խուսափիլ եւ ո-
րոնք արդէն բանաստեղծութեան բուն էութիւնը չեն ներկա-
յացներ:

Տարակոյս չկայ որ, Կազէլի գործը այսօր շատ աւել-
լի մեծ պիտի ըլլար բանակով եւ շատ աւելի բարձր՝ որա-
կով, եթէ ան փոխանակ խմբագիր դառնալու, դառնար ու-
րիշ ոեւէ բան, ուսուցիչ, պատշտեայ կամ ազատ ասպարէ-
զի հետեւող մը: Որովհետեւ, ըստ իս, չկայ աւելի հոգեմաշ ու
սաժանակիր աշխատանք՝ քան այն՝ զոր կը կատարէ մասնա-
ւորաբար հայ խմբագիրը:

1953, Աթէնք

Վ. ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՎՇՏԻ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ
1927 - 1932

ԽՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԳԻՐՔԷՆ

Կեանքին վերայ իբրեւ խաղի նայէ, տըղա՛ս,
Վիշտ ու ցաւի, սիրոյ համար երբեք չըլա՛ս:

Դիպուած ու մեծ պատրանք է ի՛նչ որ կը տեսնես.
Կ'անցնին օրերն, լաւ ու տխուր, երազի պէս:

Մի՛ խորանար մտածման մէջ, ոչինչ չկայ.
Յիմար բան է մտածումը երկրի վերայ...

Ո՛չ ոք դտաւ դադարնիքը մեծ այս աշխարհին,
Ամէն ինչ սուտ է, վաղանցո՛ւկ ու խաբկանք սին:

Եղի՛ր հըպարտ, եղի՛ր խըրոխտ՝ ամենուն դէմ,
Մարդիկ միշտ ալ քեզ կը սիրեն ու կը յարգեն:

Հոգիւիդ մէջ ինչ որ հինէն է մնացած,
Մոռցի՛ր, հոգիւդ նոր օրերու, նո՛ր կեանքին թաց...:

Ս Տ Ո Ւ Ե Ր Ի Ս

I.

Մնացեր ենք դուն ոչ ես, հաւատարիմ իրարու,
Աշխարհի մէկ անկիւնը, լքուած որբի պէս երկու:

Շատ, չա՛տ լաւ ու վատ օրեր անցուցեր ենք միասին,
Եղեր ենք միշտ քով քովի, սիրակցորդ այր ու կին:

Հետեւեր ես քայլերուս, իբրեւ պահակ կամ ընկեր,
Երկինքներու տակ օտար զիտ առանձին չեմ թողեր:

Ինձ տուեր ես շատ անգամ տէ՛վրիչական խորհուրդներ,
Նոր երկինքներ կապտածիր լիմ աչքերուս ես բացեր:

Տարեր ես զիտ շատ հեռու, հեռու մարդկանց ամբիսէն,
Որ ես ճանչնամ աշխարհի անցուղարձերն հեռուէն...

I-I.

Եղայ մօտիկ ամենքին, իբրեւ անկեղծ բարեկամ,
Չարերուն հետ ես եղայ սեղանակից շատ անգամ...

Տուրի բարի ընկերոջ հոգիւի մէջ մէկ անկիւն,
 Չարին լաւ. «քեզի հետ սլար բռնենք մենք օրն ի բուն»...

Բարի եւ չար՝ յուսախաբ՝ ընկերներէն, նետուեցայ
 Ինծի բացուած կնոջ մը թեւերուն մէջ՝ իբր տղայ...

Գտած ըլլալ կարծեցի երջանկութիւնը կեանքիս,
 Աչքերուն մէջ անոր ես երազեցի իմ հոգիս...

Ցնո՞ւք, ցնո՞ւք բոլորը, խաբէութիւն, սին, անգութ,
 Կինն իր խորքին մէջ կին էր, ցաւոտ սրտին դէմ աւսիրոյթ...

Ճանչցայ կինը, ընկերը, կեանքը՝ ինչպէս որ ան կայ,
 Ու քեզմէ դատ՝ սրտակից ինձ բարեկամ չըգտայ...

Ա Պ Ա Շ Ա Ի

Կը հաւտամ քեզի հոգիւ խորէն,
Դուն որ ինձ տուիր ըմբռնել վսեմ
Խորհուրդը կեանքին, Տէ՛ր, ահա նորէն
Չար աչքերը այս ես Բեզի կ'ուղղեմ:

Կը ճանչնամ հիմակ դօրու թիւնըդ մեծ
Արարչական եւ տիեզերադօր...
Ներէ՛ հոգիւ, Տէ՛ր, դի ան քաւեց
Մեղքն իր՝ մեռնելով քիչ մը ամէն օր...

Թ Շ Ո Ի Ա Ռ Ն Ե Ր

Գիշեր է, ձմրան գիշեր խաւարչուտ...
Լապտերներ տըմոյն հազիւ կը հեւան,
Ձիւնախառն քամին կ'ոռնայ շան նըման...
Ձմրան գիշեր է, մըռայլ, մութ, չառ մութ...

Չեղ հետ այս գիշեր ես կ'ըլլամ եղբայր,
Թշուառներ՝ բոլոր անկիւններու մէջ.
Մինչեւ լոյս պիտի հսկեմ ձեզ համար,
Ձեր կեանքին գիրքը թերթելով էջ-էջ...

Մ Ա Տ Ի Տ Ի Մ Ը

Առարկայ մը անշունչ դուն,
Բայց յիշատակ մը անանց,
Շքեղօրէն մեծարուած
Իմ հոգիէս նուաղուն...

Քեզմէ կ'անցնի մարմինիս
Պաղ սարսուռ մը խռովիչ...
Կը տօգունի քիչ առ քիչ
Գիծն լուսաւոր երազիս...

Դո՛ւն՝ վիշտ, ծիծաղ, թախծութիւն...
Դո՛ւն՝ մահ կամ կեանք փոխն ի փոխ...
Դո՛ւն՝ բարեկամ կամ ոտիս...
Հոգիիս մէկ մասը դուն...

Կը սպառնա լոյսն աչքերուս
Բայց՝ հոգիիս կուտաս կեանք...
Աւելի մեծ սիրտիանք
Զրոտաւ բախտն ինծի դեռ...

ԱՌՏՈՒԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Կանթեղը մարէ: Պատուհանը բաց:
Ներս խուժեն ոսկի շողերն արեւուն:
Դիտէ՛ նախիրին անցքը յամբընթաց
Ու շընչէ բոյրը հողին մոխրագոյն:

Բնանկարն այս ի՞նչ վըսեմ է, տե՛ս,
Ու ի՞նչ մեծ խորհուրդ արշալուսային...
Անդերէն անդին կեանք չըկայ կարծես,
Սարերուն մէջ է աշխարհի հողին...:

Դիտէ՛, բայց խորհէ ալ միանգամայն,
Առանց խորհուրդի կեանք չըկայ արդէն,
Խորհուրդ է շատ մեծ տիեզերքն համայն,
Բնութիւնն՝ անոր լոկ միտքն է վըսեմ...

Ի Մ Ն Ո Ք Ի Ս

Յուրտ քարայր մ'է իմ հողիս,
 Ձանձրոյթներու օթեւան...
 Կեանքի հետքեր հոն չըկան.
 Յուրտ քարայր մ'է իմ հողիս:

Հովերը չար տարեր են
 Հինէն ինչ որ կար այնտեղ.
 Սէր ու ծաղիկ կուսագեղ,
 Հովերը չար տարեր են:

Դուն ուշացար, տրտու՛մ քոյր,
 Ամպոտ օր էր, երբ եկար..
 Փետտուած էր ծաղիկ, ծառ,
 Երբ դուն եկար, աղո՛ւոր քոյր:

Ի դուր կեանք տալ փորձեցիր,
 Ցանեցիր վարդ ու ծիծաղ.
 Հողիս քարայր մ'էր մո՛լթ, պա՛ղ,
 Երբ դուն եկար, երգեցիր:

Ե Ր Է Կ Է Ր

I.

Երէկ էր դեռ... թեւ թեւի
 Կը տանէինք շուքը մեր
 Արշալոյսին բոցահեր՝
 Տալու բարեւն մեր բարի...

Ուրախութեամբ մանկական
 Կը ժպտէինք դէմ դիմաց,
 Ծունկըս գլխիդ ըրած բարձ...
 Հոգիիս մէջ լոկեալն

Կ'արիւնէր բոցն աչքերուդ...
 Եւ անձնատուր իրարու
 Պուրակին մէջ, հոն, հեռո՛ւ,

Կը գրէինք գիրքը մեր
 Բանատոեղծին պէս անփոյթ...
 Այս տակաւին երէկ էր...

11.

Այսօր չկանք, հեռու ենք,
 Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ իրարմէ,
 Կամուրջ մը մեզ կը զատէ,
 Իրարմէ ենք հեռու մենք...

Փոխուած ես դուն, նաեւ ես...
 Երկու ճամբայ, երկու շուք:
 Մինչդեռ երէկ — սէր ու խունկ—
 Ամբողջ մ'էինք երկուքս...

Բայց պուրակը կը մնայ
 Այնպէս՝ ինչպէս ձգեցինք:
 Ուրիշ գոյգեղ են հիմա՝

Ուր կ'երթան հոն՝ խաբուսիկ
 Երջանկութեամբ գինուլցած...
 Ի՞նչ հեգնութիւն, Տէր Աստուած...

Շ Ո Ւ Ք Ր Ի Դ Ե Տ Ե Ւ Է Ն

Ինձի համար գերագոյն
Երանութիւն է խորհիլ
Փախչող շուքիդ ետեւէն
Սա հեռաւոր օրերուն...

Բոլոր, բոլոր վիշտերէն
Պարպուած է իմ հոգին,
Միայն քու վիշտդ է նորէն
Որ ձեւ կուտայ իմ կեանքին...

Երազ էիր, երբ տեսայ
Հոգիդ ծովու պէս հպարտ,
Երազի պէս մեղապարտ
Փախար քովէս, Լացիա...

Չկա՞ս թէ կաս, չըզիտեմ.
Հոգիիս մէջ դուն միշտ կաս:
Դուն լոյս-երազն ես անդէմ,
Անեղը կապոյտը անհաս...

Ծ Ո Վ

Դարձեալ եկայ ես՝ փռուիլ
Աւաղներուդ վըրայ թաց,
Աշխարհէն այս ձանձրացած,
Եկայ գիրկըդ քու նետուիլ...

Իմատուութեան չափ բոլոր
Մատեաններուն սրբադան,
Ծփանքներուդ մէջ տարտամ՝
Իմատուութիւն կայ շատ խոր...

Ի՛նչ գաղտնիքներ ունիս դուն,
Ու ի՛նչ ցաւեր վիպային...
Բիւր աչքեր քեզ կը նային,
Ձեռն յադեհար բայց քեզմէ...

Մագնիսի պէս կը քաշես
Բոլորը, մեծ ու սղտիկ...
Ծով, դուն է՛ն մեծ բախիճնքս ես
Բնութեան ու աշխարհին...

Պ Ա Հ Ն Ր

Յողհուլթի՞ւն է՝ թէ ձանձրոյթ,
 Կապարի պէս ուսիս վրայ...
 Կը գգամ թէ կը խորանայ
 Վիհն հոգիիս խաւարչուտ...

Հուրն արիւնիս կը մարի
 Հատնող բոցին պէս մոմին,
 Շրթներէս վար կը կախուին
 Բառե՞ր, բառե՞ր սընոտի...

Գիտե՞մ, թէ ի՞նչ կ'ուզեմ ես...
 Յողհուլթի՞ւն է թէ ձանձրոյթ...
 Ուղեկորոյս տղու պէս,

Ճամբաներու վրայ մոլար
 Կը թափառիմ խուլթէ խուլթ
 Զարնուելով քարէ քար...

Դ Ժ Բ Ա Խ Տ Ս Է Ր

Անդաստան ու հովիտներ երբոր մոլթը կը հագնին,
 Ու կը կոտրի սարերուն վրայ սրինգն հովիւին,
 Կը մտածեմ քեզի՝ որ հոգիւդ մէջ սնուցիր
 Օձ մը՝ փոխան իմ սիրոյս: Երբոր աստղեր ցանուցիր

Արծաթին գոգն երկինքին մըռայլապատ, երկարի
 Ստահակի մը սոյլը քառուղիէ քառուղի,
 Կը յիշեմ հին օրերը, որոնց տրոփը կը զգամ
 Հոգիւս մէջ: Ու կուլամ: Քեզ չըտեսած մէկ անգամ

Անձրեւոտ այն գիշերէն ի վեր՝ մեռնիլ, ա՛յն դժուար
 Է, անհնար... կարճատեւ երջանկութիւնն ինձ համար
 Մահուան կամուրջ մը եղաւ, ուրկէ օր մը դուն տարիր
 Զիս նոր աշխարհ մը մըռայլ, ուր երազն իսկ չի ապրիր...

Ա Թ Ե Ն Ա Կ Ա Ն

Մի՛ քրքրքրեր վերքը՝ որ սպիացած է արդէն.
 Հարիւր զիշեր, հարիւր տիւ, դայն լիզելով բուժեցին
 Գեղեցկագոյն աղջիկներն ելլադայլ մտերիմ...
 Հիպոկրատի գիտութիւնն արժեց զէրօ մը միայն...
 Աւելի մեծ է ուժը տաճարներուն հնօրեայ.
 Մարմարներուն մէջ անշունչ աւելի մեծ հողի կայ...
 Կ'անդիտանայ բնութեան մեծ գաղտնիքն դարն այս,
 Դեռ մանուկ է մարդկութիւնն, կեանքը տօգոյն մէկ երազ...

Աստուածները դեռ կ'իշխեն Լիզալիդէն Սպարտա.
 Անոնց շունչին տակ հըլօք մեծ ելլադան կը խայտայ:
 Մեծ է փառքը կիսաքանդ կամարներուն երկնաւայ:
 Որոնց վերել կը բաղմի քրիստոնեայ մէկ աստուած...
 Մարդերէն ես ստացայ վերքն այս խորունկ մահաթոյն.
 Աստուածները բուժեցին հողիւ վերքը խկոյն...
 Աստուածաւախ ու բարի քրիստոնեան այլեւս չեմ,
 Այլ՝ հեթանոս մ'որ կ'երթայ աստուածներուն ետեւէն:

Ինչո՞ւ դարձեալ կը փորձես դժոխքի դեւ մարդակերպ,
 Դուն՝ որ երէկ անտարբեր, անխիղճ եղար ինձ հանդէպ
 Ու հողիւ մէջ բացիր վերք մը՝ ուրկէ հոսեցան
 Շարաւարիւն հեղեղներ յորդահոս գետի նման.

Դուռն որ պատնէշ դարձուցիր գեղեցկութիւնդ մոգական՝
 Որուռն ետեւ պաշտպանուած դուռն մողէսի մը նըման .
 Արձակեցիր աղեղներ, գինով՝ բոյրէն ոճիրին,
 Իբրեւ ոտիս, թշնամի անմեղութեան, բարիին:

×

Դուռն որ երէկ ուրացար սէրը,— ի՞նչ մեղք, ո՞հ, ի՞նչ մեղք.
 Կլններուն մէջ դուռն էն խեղճ, մարմնավաճառ թշուառ էգ,—
 Դուռն որ կըցար նժարել արժէքները հոգիին
 Ու կշռեցիր՝ ինչ որ չէր դար կշիռի, տո՛ւր կլն.
 Դուռն որ ժպիտն ըրիր քեզ դիմակ, դողցար դժոխքէն
 Դաշոյններուն էն նորուն, եւ իբր անմեղ կլն նորէն
 Ընկերութեան մէջ շուքըդ պըտըտցուցիր օրերով,
 Դուռն՝ սատանի ծընունդ կամ հըրէշ՝ կնոջ տարազով:

×

Ինչո՞ւ դարձեալ կը փորձես, մեռելներու աշխարհէն
 Վերադարձող տարաբախտ տըղան, ձըգէ՛ օրօրին
 Քիչ մըն ալ զինք դաշնաւոր մեղեդիներն կոյսերուն,
 Պարիկներուն լուսադէմ, որոնք բարի են, սիրուն...
 Ինծի սոսկում եւ յուզում քու նայուածքները կ'առթեն,
 Անոնց մէջ ես կը տեսնեմ ոճիրին հետքը նորէն...
 Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, դուռն ինձմէ, կլն աշխարհի անկնարար,
 Ճամբուդ վրայ քեզի դէմ ալ գոցուած է ամէն դուռ...

Ե Ր Կ ՈՒ Ս Ի Ր Ե Ր Գ

Մարմարի վրայ սիրավառ հողիդ
 Քանդակեցի ես.
 Գողցայ արեւէն լոյս՝ որ ըլլաւ միշտ
 Պայծառ՝ լուսնի պէս...

Կաւին մէջ դրի շունչ ու արուեստ՝ որ
 Ըլլաւ կատարեալ
 Կրնէն աւելի, անթերի արձան
 Ու անոխակայ...

Շրթներուդ տուի կարմիրը նուրիս,
 — Գոյն խելացւնոր...
 Շարժեցիր նախանձն հըպարտ Ասողիկին,
 Կոյսերուն բոլոր...

Աչքերըդ՝ երկու ջահեր բոցավառ՝
 Արձակեցին բոց,
 Վերջալոյսները միշտ արիւնեցան
 Կրակէն անոնց:

Յօնքերըդ կխտուած՝ կամարներ ամպէ,
 Որոնց տակ պահուած
 Աչքերդ՝ կապտած իր ու քաղցրամբուայլ,
 Խոցեցին Աստուած...

Պիտի տամ, հոգի՛ս, քու փառքիդ համար
 Ու սլիտ՝ տարածեմ
 Աչքերուս լոյսը՝ այտերուդ վրայ
 Որ սլայծատաղէմ

Լուսնակը ըլլաս, չար կիներուն մէջ,
 Ու տաս բոլորին,
 Անբլծ շողերէդ, իբրեւ սուրբ նշխար,
 Որ դառնան հոր կին...

×

Ան չի գիտեր՝ թէ կը սիրեմ
 Զինքը խորունկ, խորունկ սէրով,
 Հոգիս տակաւ արիւնի ծով
 Կը դառնայ խոր ու անյատակ....

Ան չի գիտեր՝ թէ կուրծքիս տակ
 Շունչըս հեւք առ հեւք կը տպաւի,
 Ու աչքերուս կ'իջնէ բարի
 Իրիկուան մը սուգը մըռայլ:

Զի գիտեր՝ թէ հուազարան
 Մըն է հոգիս, զոյգ մը լարով,
 Դաշնակահունչ իր լարն է ան
 Որ կը տպասէ իր մատներուն...

ՀՈԳԻԻ ՄԸ ՄԱՅՐԱՄՈՒՏԸ

Ամէն իրկուն հողիէս
 Կը բաժնուի բան մը նոր,
 Անյայտ բան մը՝ որ կարծես
 Կը տպառէ ուժս ամէն օր...

Ծերութիւնն է թէ անյոյս
 Տարիներու տրամութիւն...
 Ամէն գիշեր աչքերուս
 Կ'այցելէ ցաւ ու արիւն:

Օրերուն հետ՝ հողիէս
 Մաս մը կ'երթայ ամէն օր.
 Կը կորանայ ոտիս սէս
 Մէջքս բռնան մը տակ նոր:

Ըսէ՛ք, ինչո՞ւ աչքերուս
 Կ'իջնէ մութը տրամաշուք,
 Մինչ չըթնեքս կ'աղերսեն.
 —Ա՛խ, քիչ մը լոյս, քիչ մը լոյս:

Ա Ն Ծ Ա Ն Օ Թ Ս Է Ր

Ձեռք գլխուր թէ սիրած եմ
 Երբեք, հիշն, հիշն օրերուն,
 Երբ դեռ մանուկ դալկադէմ,
 Հողիւ յոյզով էր լեցուն:

Երբեմն ինծի կը թուի
 Թէ խորքին մէջ հողիւ,
 Հին օրերէն մնացած
 Կայծեր կան որ կ'այրեն զիս...

Կը յիշեմ մերթ, չառ տարտամ,
 Թէ կ'ին մը զիս սիրած է
 Ու գրկած զիս, բլուր անգամ
 Կուրծքին սեղմած գլուխն իմ:

Բայց չեմ գլխուր թէ սիրած
 Եմ ես խենթ՝ այդ օրերուն
 Անծանօթ կ'ինն գեղադէմ,
 Ձեռք գլխուր թէ սիրած եմ...

Ս Ո Ւ Ք

Ձեզ կը յանձնեմ վերստին
Յուրտ հովերուն աշնային,
Բուքն ու ձիւնը ձեզ ընկեր
Պիտի ըլլան ամիսներ...

Ձեր կմախքներն պիտի սուր
Յցուն դէպի երկինքներ,
Իբրբ ըողոք անդուսպ, լուռ,
Ատուծոյ դէմ հրեայ, ծեր...

Պիտի մնաք առանձին,
— Աքասիաներ, ծաղիկներ,
Ձեզմէ հեռու, ես ձմեռ
Մ'ամբողջ պիտի լամ սուգը ձեր...

Գարնան երբ ծիլն առաջին
Ժպտի դաշտին ու ձորին,
Պիտի գամ ես իբրեւ հին
Բարեկամ ձեզ մօտ կրկին...

ՁԱՆՁՐՈՅԹԻ ԵՐԳԵՐ

I.

Հիւղիւս դռները ձեր սուղեւ այսօր
 Կը բանամ ձմրան հովեր ողելար.
 Լեցուցէ՛ք շունչով ձեր՝ անկիւններն ըտլոր՝
 Ուր կը մըտիէ դեռ ձանձրոյթը չար...

Ձիւնախառն հովե՛ր, խուժեցէ՛ք հիւղէս
 Ներս այսօր: Քաղցըր սոյլը ձեր հնչէ
 Ու հասնի մինչեւ հողիւ սիրակէզ՝
 Ուր աղջամուղջ մը կայ չատ խոր, դժնէ...

II.

Անապատ, անապատ է շուրջըս,
 Ամայի ու անծայր, մեծ, անհուն,
 Ուր կ'ողբայ ձանձրոյթը օրերուն...

Կը ստկայ, կը ստկայ իմ հողին,
 Մենութեան մէջ այս չար, միւս մէնակ...

Դաժան ու անհրապոյց երկնի տակ,
 Կը մնայ, կը մնայ, իմ հողին,
 Ձի աշխարհն աւելի է դաժան
 Ու մարդիկ աւելի չար, անգութ...

ՀԵՏՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ...

I.

Դեռ կը դողայ մարմինըս տերեւի մը պէս ծփուն...
Յիշատակին այդ օրուան կը բերեմ սիրտըս ընծայ...
Շեմիս վրայ ալ երբեք կախարդ ըստուերդ չերեւայ,
Այդ երազը ոսկեղէն բաւ է գալիք օրերուն...

Հասակիդ չուքը հպարտ պատերուն տակ պտտցուր
Ու բոցեղէն նայուածքդ անցորդներուն հարկադրէ...
Օ՛, բոլորին, բոլորի՛ն, չնորհներդ դուն բաշխէ,
Միայն՝ մոռցիր այդ օրուան յիշատակը քաղցրալուր...

Մտնալ քեզ, բայց ոչ երբեք անմահ երազն այդ օրուան,
Ես մատներով կտոչած եմ անոր փախչող ստուերին...
Սենեակիս մէջ դեռ այսօր ձայնիդ չեչտերն կը յածին...

Ա՛խ, ո՛վ զգաց ինձի չափ բառերուդ խոռ՛վքը դաժան,
Դեռ կը դողայ մարմինըս տերեւի մը պէս ծփուն...
Այդ երազը ոսկեղէն բաւ է գալիք օրերուն...

II.

Մարմնոյդ բոյրին անձնատուր՝
— Հաւատարիմ չան մը պէս —
Քու հետքերուդ վրայ ես...

Գոհնէ՛ անդամ մը համբոյժը,
 Ու սլարսլուի թռքերուս,
 Ի՜նչ փոյթ, արիւնն, միտթիւք քոյր:
 Քու քայլերուդ չափին վրայ՝
 — Եղերարախո մուրացիկ —
 Կեանքիւ բախտը կը խաղայ...

Կեցիր սահ մը, մի՛ նայիր
 Անարդ կնոջ մը սէս չար.
 Միւրոս է նուազ մեղմալար...
 Մի՛ նայիր դուն չար աչքով՝
 Չարչարելու համար զիս,
 Կ'այրիւ բոցէն կըրակիս...

|||.

Կուրծքիւ վրայ քընացիր,
 Օրօր կարդամ մինչեւ լոյս,
 Կեանքն ու աշխարհն են նանիւր,
 Հոգը վանէ սըրտէդ դուրս:

Անո՞յչ անոյչ քնացիր,
 Կուրծքիւ վրայ մինչեւ լոյս,
 Հովերուն տուր ցանուցիր
 Մտածումներդ հոգեյոյդ...

Կեանքը դոց գիրք մ'է յիմար,
 Մենք՝ յիմարներ տեսահար.
 Մի՛ թերթեր դայն, մի՛ կարդար,
 Անկէ լաւ բան դուրս չի դար...

Ա Ղ Օ Թ Ք Ի Պ Ա Հ

Նստի՛նք անխօս դէմ դիմաց
Որքե՛րու պէս երկու խեղճ,
Վայրկեաննե՛րուն յամբընթաց
Մահը դիտե՛նք մինչեւ վերջ:

Չբլբառի՛ դարկը սրբոխէ,
Հողի՛նք հեւքն ալ երբեք...
Խորասուղու՛նք անքըթիթ
Լռութեան մէջ: Ու աննենդ

Սըրտո՛ւ կենանք աղօթքի:
Բաղկատառած, ծնրադէր՝
Մինչեւ որ լոյսը բացուի...

Ու երկինքին կապտած իր
Երեւայ դողը պայծառ
Մռթն անզայտի ալ ի տպառ...

Ա Ձ Ա Տ Օ Ր Ե Ր

Ջրխողայ, երբ մանուկ էի,
Արժէքը ձեր, աղստ օրեր.
Հիմակ խոր վիշտ մը զղջումի
Արտիս վրայ թաթն է դրեր:

Երբ կը յիշեմ ձեզ անձկագին,
Կը փրթի բան մը հողիէս.
Աչքերուս մէջ կը նուաղին
Արշալոյսներ կարմրազէս...

Աղստ օրեր, վառ երազներ,
Ինչո՞ւ հիմակ զիս էք լքեր՝
Երբեմնի հէք տղան ւս դեռ,
Միշտ մտերիմ ձեզի, ընկեր...

Ա Շ Ն Ա Ն Ա Յ Ի Ն

Աշուն է...

Կ'արիւնի սիրտը ծառերուն աշնահար,
 Ու կապոյտը ատողերու ծով երկինքին՝
 Կը հագնի մշուշէ վերարկու տամուկ...
 Հովեր՝ ծուխի պէս ոլորուն
 Պար կը դառնան քրքրածայն,
 Ծեծելով ձմրան դէմ գոցուած դռներ խարխուլ...

×

Աշնան գիշեր,
 Բարի եւ մռայլ գիշեր՝
 Որ առանձնութեան թոյնը
 Կը պարպէ հողիւս աւազանին մէջ,
 Ուր՝ երազուն աչքեր,
 Երջանկութեան տեսիլքէն արըշիտ,
 Երկինքներու բացուեցան...

×

Ձայներ յամեցած ճամբորդներու
 Սալայատակներու վրայ...
 Շուն մը կ'ոռնայ,
 Տրամօրէն ողբածայն,
 — Դառնութիւն մենութեան —
 Պատերուն տակ, գրկած ստուերն իր մռայլ...

X

Աչունի գիշեր...
 Խորհուրդին թեւերուն վրայ՝
 Կը ճեղքեմ ալիքները մուսլ անցեալին
 Քաղցր յիշատակի մը ի խնդիր,
 Տաքցնելու՝ իր լքումին մէջ մինակ՝
 Բայց իր մեծութեամբ հպարտ հոգիս,
 Որ կարօտներու քառուղիներուն վրայ
 Իր յոյսերուն համբիշր շարժելէն
 Ծերացա՛ւ, ծերացա՛ւ...

X

Ծեր ու հպարտ հոգիս,
 Վատօրէն լքուած բոլոր ժպտներէն,
 Անանաւային գիշերուան սալսուռներով համակուած,
 Հիմակ, բնութեան տարբերուն խաղը կը դիտես
 Անոնց անչունչ մտերմութեամբ մխիթարուելով...

X

Աչուն է...
 Կ'արիւնի սիրտը ծառերուն
 Ինչպէս կ'արիւնի սիրտը այս խնդճ տղուն...

ԴՈՒՆ ՀԵՌՈՒ ԵՍ...

Դուն հեռու ես ինձմէ դեռ...
 Կարօտն այրող շրթներուն
 Հաղիւ կը դգաս, սարսուռներ
 Հոգիւիդ մէջ չունիս դուն:

Երազ մը հոր — ինձ կ'ըսես —
 Թէ թեւերուն վրայ իր
 Նոր աշխարհ կը տանի քեզ,
 Հորիւրներ կապտած իր:

Տակաւին դուն հեռու ես,
 Ինձմէ հեռու՝ աստղի պէս,
 Կարօտն հոգւոյս չայրեր քեզ,
 Դեռ դուն ինձմէ հեռու ես:

Գ Ա Ռ Ն Ո Ւ Կ Ն Ե Ր Ը

Մա գառներուն նայէ, որքա՛ն
 Խելօք, որքան մանկունակ,
 Կ'ըմպեն չիթ չիթ լոյսն արեւուն
 Ուռիներու շուքին տակ...

Կարծես աշխարհ իրենցն ըլլար
 Այնքան անհոգ են, բարի,
 Դաշտերուն մէջ շարուէ՛ շարան
 Իրենց շուքը կ'երկարի...

Անո՛յշ, անո՛յշ նայուածքներով
 Անհունը մերթ կը գլխտեն,
 Մայրամուտին, ո՛վ մեծ խորհուրդ,
 Յայգին գէ՛մ կը բառաչեն...

Մութէն առաջ կը հաւաքուին
 Քով քով չորս սարերէն,
 Ու սրինգին ականջ տուած՝
 Կարծես լռիկ կ'աղօթեն...

Մ Ա Հ Ը

Ու հիմակ յամբարայլ,
Ան կուգայ տիրաբար,
Կեանքէն վախ չունի ալ,
Կեանքըն ալ ունայն բառ:

Ան կուգայ տիրաբար
Դափնիլի ճիւղերով.
Կուգայ ու ալ չերթար,
Ինքն հպարտ է իրմով:

Դափնիլի ճիւղերով
Մահըն է, որ կուգայ
Խըրոխտ ու անխըրտլ...

Բարի է ան, բարի
Զայրոյթ ու քէն չունի,
Թէեւ մեծ է, հըսկայ...

×

Աչքերուն մէջ արիւն,
Բիւրերուն վըրայ բոց,
Տգոյն է, չատ տգոյն
Մազերը ալեկոծ...

Մատներն են շատ նիհար,
Այտերն ալ չոր ոսկոր.
Կարծես թէ ջրտահար
Մուրացիկ է, անգոր...

Օրերէ ի վեր քեզ
Կը սղասեմ անհամբեր,
Եղբօր պէս հիւղէս ներս
Մտիւր դուն այս գիշեր...

Ըլլանք մօտ բարեկամ...
Լուսնային ցայգերուն
Երազուած բիւր անգամ
Օթեւաննիւ, հեռուն...

Անապատ մ'է կիզիչ
Այս կեանքը ինձ համար.
Ոչ մէկ աստղ ամոքիչ
Ցայգին մէջ ոգեւար...

Մոլորած ճամբորդ. ես՝
 Անհունին մէջ կորսուած.
 Դուն փարոս լուսազէս՝
 Ցայգին մէջ մռայլուած...

Քեզի՛, ո՛վ մահ, կուգամ.
 Ընտրելիալ բարեկամ.
 Երազուած բիւր ահագամ...
 Քեզի՛, ո՛վ մահ, կուգամ...

Ա Շ Ն Ա Ն Ո Ղ Ք

Մանգաղակիր մահը կ'իջնէ պարտէզներուն մէջ բուրեան
 Թեւատարած աչնան հովը լեռներէն վար կը սուրայ,
 Բնութիւնը մերկամարմին սարսուռներու մէջ մահուան
 Կը տապնապի, կը տոգունի, կուլայ բախտին իր վըրայ...

Ձկայ բացուած ծաղկի բաժակ որ չունենայ չիթ մ'արցունք,
 Առուններուն մէջէն թռչնած տերեւներ կեանք կը հայցեն,
 Համայնական այս սուգին մէջ, ի՛նչ վայրենի գինարբուք
 Սա հովիւը՝ որ կը դառնայ սլար, օրն ի բուն սուլիէն...

Իրենց վիշտէն քարացեր են տերեւադուրկ ծառերն այս,
 Հովը-չամփուշ չի խնայեր անոնց բունին սգաւոր...
 — Տէ՛ր, այս աշունն ինչո՞ւ խիստ է, այս որքա՞ն մեծ
սպառուհաս,
 Այսքա՛ն աւեր չէին տեսած ծաղիկ, պարտէզ, սար ու ձոր...

ԻՏԱԼԱՑԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԵՏԻ ՄԸ ՇԻՐՄԻՆ ԱՌՋԵԻ(*)

1.

Ներէ՛ ինծի, մեղքերուս՝
 Որոհք հողիդ խոցեցին,
 — Հողիդ տաճար երկնային,
 Ուր՝ կ'աղօթէր միշտ Յիսուս...

Ներէ՛ ինծի, սիրոյդ դէմ
 Հայհոյելու լրբօրէն...
 Օ՛, հողիւս խորերէն
 Ներողութիւն կը հայցեմ...

Թըռչունի պէս լիբաւոր,
 Դալարուեցար օրն ի քուն,
 Նայուածքներդ միշտ հեռուն
 Մեւեռած, հոն՝ հեռո՛ւն, ուր՝

Հասնող հողի մը քեզմով
 Օրը կ'ընէր իրիկուն...
 — Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ մարդերուն
 Էն չարն եղայ հողիով...

*) Ալպերթ Ռիւսթինի, իսլացի երիտասարդ երաժիշտ, որ աւանամուսիմ՝ Հայուհիի մը տաք հոգին եւ կոյս սերը երազելով՝ մեռաւ Միլանոյի մէջ: Ա. Կ.

11.

Փռննջ մը ծաղիկ ու արցունք,
 Շիրմիդ վրայ կը թափեմ,
 Վարդի թերթեր, ափ մը խռնկ...
 Ծռնըրդ դրած կ'աղօթեմ...

Խաղաղութիւն... ալ մեր մէջ
 Ձրկաս, չըկա՞ս յաւիտեան:
 Կեանքըդ եղաւ վաղաչէջ
 Լապտեր կամ երդ իրիկուն...

Ահա՛ կոչնակը ժամուն,
 Մեռելական, տրամադիր...
 Խաղաղութիւն... լռութիւն...
 Տէ՛ր, թողութիւն իմ մեղքին...

Հ Ո Ք Ի Ի Ս Հ Ե Տ

1.

Դեռ չեմ ճանչնար քեզ
Պչրոտ կոյսի պէս
Ծեքծեքող հողիւ,
Դեռ չեմ ճանչնար քեզ...

Դուն գիշեր անթափանցելի
Ու որովայթ վտանգաւոր,
Խաւարչտին խոր-լիւրտալ դուն
Կամ պաղ ջուրերու դարպասող ծմակ.
Դեռ չեմ ճանչնար քեզ...

Դուն իմ քունըս խաղաղ
Ու աչքերուս բիրը սեւ...

Այնքան շատ են ձեւերդ
Ու ծպտումներդ բազմադէմ...

Երէկ քնքուշ աղջիկ մ'էիք,
Երազներ հալածող ու թիթեռ որսացող,
Այսօր դարձեր ես
Անսանձ երիւլար,
Ոտքերուդ տակ առած
Այդ մաքմիւնը մեղապարտ...

Դեռ չեմ ճանչնար քեզ,
Անգոյն, անդէմ ու մշտափոխ հողիւ...

11.

Դիչեր... աղօթքի պահ,
Դուրսը մըրբի
Ու ճայներ պատէ պատ,
Կանչեր գաղտնածածուկ,
Բիւերուն տակ...

Կ'աղօթեմ հողիւ համար
Որ կորսուեցաւ ճամբաներու վրայ մոլոր՝
Աչքերը սեւեռուն ծիրկաթինին...

Ո՞վ է, այս մութ դիչերին,
Դրանս չեմին,
Շրթունքներուն վրայ երգ մը խռովայոյզ,
Գլուխը յեց պատին...

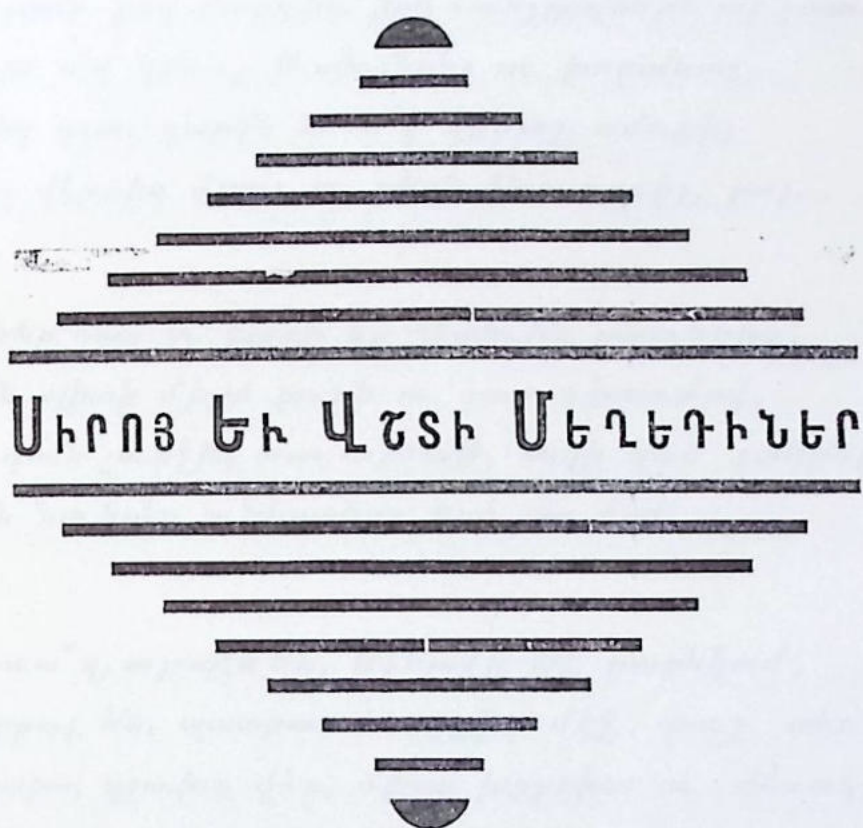
Ո՞վ է
Մատներով հողիւ բզկտող
Երգիչը թափառական
Այս մութ դիչերին...

Կ'ողբամ հողիւիս համար...
 Ա՛խ, ո՛ւր է, ո՛ւր,
 Ո՛ր անկիւնը անտես
 Շունի մը ծոցը թաղուած
 Կամ գիրկընդխառնուած
 Ստուերի մը հետ ուղեկորոյս...

Դուրսը մըրիկ կայ...
 Պատշգամբիս տակ բախտն իր կուլայ
 Մուրիկ մը որբացած,

Իսկ ես կ'աղօթեմ
 Կորսուած հողիւիս
 Եւ իրեն համար....

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
1945 - 1952

ՇԱՏ ՔԻՉ ԿԸ ՃԱՆՁՆԱՆ...

Դեռ չըճանչցան քեզ մարդիկ, խոհ ճանչցողներն ալ չատ քիչ:
 Հողիէդ ներս ո՞վ կընայ թափանցել ու խորանալ,
 Բաղկերակիդ զգալ զարկն եւ ո՞վ կընայ ամոքիչ
 Մատը դնել վէրքիդ վրայ ու քեզի հետ ցաւիլ, լալ...

Նայուածքներ չար ու բարի կը հետեւին տոռերիդ,
 Ու հետեւին պիտի միշտ բարի ու չար դիտումով,
 Որքան ալ դուն շուրջիդ տաս արծաթ, ոսկի կամ յակինթ,
 Ու բոլորին նուիրես ունեցածդ ծով առ ծով:

Մարդիկ, աւա՞ղ, այսպէս են, թչնամի թէ բարեկամ,
 Հետքիդ վրայ են, պատրաստ՝ աչքիդ մէջ փուշ տեսնելու:
 Եղի՛ր հրապարտ, գլուխդ վեր, միշտ խըրոխտ ու վճռակամ,
 Անփոյթ՝ մինչեւ քեզ հասնող խօսքերուն, լաւ կամ կծու...

ՉԱՐ ՓԱՓԱՔԸ ՄԵՌՆԵԼՈՒ

Փոթորիկի բռնըլած հաւու պէս կը տատանիմ,
 Ճամբաներուն հեռաւոր աչքերս անթարթ սեւեռած...
 Շուարումը սարդի պէս բռնած է զիս, օղակած...
 Օ՛, մշուշն այս խորհուրդին՝ որ կը ճնշէ հոգիս իմ...

Կառչելիք տեղ մը, ոտո մը կը փնտրուեմ ես, ի զո՛ւր,
 Մխիթարանք մը կամ բառ մը՝ ըստփանք հոգիս:
 Ականջս ի վար կը մնջէ գիշերուան հովն «չըմսի՛ս»
 Կը ծիւրի կեանքս պահէ պահ, կերոնի մը պէս տըխուր:

Մերթ կը բացուի հոգիս մէջ ծաղիկը յոյսերու,
 Աղուոր հայուածք մը կ'իյնայ աչքերու մէջ անարեւ,
 Այնքան քիչ կը յաճախեմ ստիպանքն այս կարճատեւ,
 Որ վերստին կ'ուենենամ չար փափաքը մեռնելու:

Դ Է Պ Ի Ո՞ Ի Ր...

Աչքերուդ խոր ծովուն մէջ
 Խենթ հոգի մը սիրաւոր
 Առաջատոհներն իր բոլոր
 Բացած կ'երթայ, կը նաւէ...

Ա՛խ, ո՞ւր կ'երթայ այս հոգին
 Դէպի անդունդը՝ խաւար,
 Թէ ամուսնք մը դրախտային
 Դէպի աշխարհ մը սլայծառ:

Տէ՛ր, հսկէ այս երազուն
 Տղուն, պահէ՛ աչքիդ տակ,
 Որ վախճանը իր սիրոյն՝
 Չըլլա՛յ անդունդն՝ անյատակ...

Ե Կ Ո Ւ Ր

Եկո՛ւր, բարի՜ հոգիի պէս,
Տատրակի պէս բարի եւ կոյս:
Պարպէ՛ սէրըդ հոգիէս հերս,
Եղի՛ր արեւն իմ օրերուս...

Ճամբուս վրայ խաւար, միթի՛ն
Լուսարձակէ բոցն աչքերուդ,
Որ հաւեմ ես մեծ խորհուրդին
Եւ երազին լուսակապոյտ:

Այս խենթ տղուն, այս տղուն խենթ
Ցո՛յց տուր ճամբան լոյս-երազին...
Եղի՛ր անոր հոգիին հետ
— Սիրոյ տաճար դարերու հին...

Եկո՛ւր բարի՜ հոգիի պէս,
Կարապի պէս անբիծ սէրով,
Ոսկի-երազս ընծայեմ քեզ
Եւ հոգիս խոր կարօտածով...

ՄՈԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՍ

Հօր մը նըման՝ որ ցաւով եւ անձկութեամբ կը խորհի
 Զաւակներուն անստակ, յաճախ ես ալ ակամայ,
 Կը մտածեմ կիրքերուս ու մոլութեանցըս վրայ,
 Որոհք կ'աճին, կը մեծնան ամէն օր քիչ մ'աւելի:

Կը ցաւիմ, բայց կոտորէն հողիէս դուրս չեմ կրնար
 Նետել դանոնք, չեմ կրնար հրաժարիլ անոնցմէ,
 Էութեանըս անբաժան կարծես մասերն են տըկար,
 Ես անոնցմով եմ ամբողջ, անոնք ինձմով գրեթէ:

Ի՞նչ փոյթ՝ թէ չհամակրին ինձի՝ անոնց պատճառս,
 Նողկանքով ինձ մօտենան բարեկամներ մերձաւոր.
 Չի՛ կրնար հայր մը լըքել դաւակներն իր ախտաւոր,
 Հողիին մէջ անոնց դէմ ունենայ որքա՞ն ալ ցաւ...

Բ Ա Ն Տ Ը

Շատ տարբեր է նոր խուցըս առաջինէն՝ որ յայնկարծ
Մուծ գիշեր մը լըքեցի,
Ստիպեցին աւելի որ դայն լըքեմ գիշերանց
Ու տուին այս նորն ինծի:

Պատուհանները՝ նոյնն են, ինչպէս պատերն սպիտակ,
Բայց մթնոլորտն է տարբեր:
Այստեղ մարդիկ աւելի բարի են ու անվրտանգ
— Իրարու հետ եղբայրներ:

Անծանօթներ ըլլորն ալ, ամէն աղգէ ու երկրէ,
Բայց իրարու բախտակից.
Կը տառապին նոյն ցաւով, կ'ապրին նոյն կեանքը դժնէ,
Աչքերնուն մէջ միշտ թախիծ:

Շատերն ունին ծանրը բեռ, փստ՝ս, իրենց խղճին վրայ,
Իսկ ուրիշներ են անմեղ:
Երբ կուլայ մին՝ եղբօր պէս միւսը լուռ կը մօտենայ
Գուրգուրանքով սիրազեղ,

Կուռաց վաղուայ յոյսն անոր ու մոռացումն այսօրին...
 Անոնք կ'ըլլան միասին,
 Մէկ սիրտ ու մէկ մտածում ու կը ժպտին վերըստին
 Մոռնալով ցաւը բանտին...

Սիրեցի ես մեղամաղձ միջնորդութիւն այս խուցին
 Որ հոգիւս է նրման,
 Ու սիրեցի մարդերն ալ չար ու բարի, նոր ու հին,
 Ապրող՝ յոյսով մը միայն...

Ը Ղ Ձ Ա Ն Ք

Երգեմ գոնէ մէկ անգամ զեղեցկութիւնը մարմնիդ,
 Հրապոյրները անոր, կորութիւններն տարփայտիդ,
 Թոյլ տուր միայն մէկ անգամ, մայրամուտէն արշալոյս
 Միտերուդ մէջ կորսուիլ ու գինովնալ, բայց հոգիդ.

Զխառնուի այս կոպիտ ու գռհհիկ խրախճանքին
 Միայն պահ մը, դուն ու ես, նետուինք գիրկը խենթութեան
 Մոռնանք աշխարհ եւ հոգեր եւ զգացում, ամէն բան,
 Միայն պահ մը դուն ու ես, ըմպենք գինին տարփանքին:

Տկարութիւնն այս ներէ ինծի, իբրեւ տկար մարդ,
 Զի՛ կը մեծնայ հրդեհը մարմինիս մէջ, կը մեծնայ:
 Երգեմ գոնէ մէկ անգամ զեղեցկութիւնդ, ակամայ
 Ըլլամ գերին մարմինիդ եւ միտերուդ ալ կախարդ:

Ա Յ Ս Է Կ Ե Ա Ն Ք Ը

Տխուր օրերն անցեալին՝ ո՛րքան քիչ կը վերջիչենք
եւ որքան շուտ կը մոռնանք վիշտերը մեր երէկուան:

Ա՛յս է կեանքը՝ ժպտի եւ արցունքի սրտաբեկ
Դինոլուծիւն, իսկ մարդերն՝ այլակերպուած դերասան...

Յիշատակներ՝ որ կուտան ուժ ու եռանդ հոգիին
Ժամանակի գլանին տակ կը մաշին, կ'աղօտին:

Կ Ը Փ Ն Տ Ռ Ե Մ Ք Ե Զ . . .

Կը փնտռեմ քեզ... ամէն տեղ, փողոցին մէջ, ածուին,
Մայրիներու շուքին տակ, ուր կ'երթայիր շատ յաճախ,
Հանգչեցնել մարմինըդ եւ երազել օրերն հին
Բանալ հոգիդ բնութեան ու տարրերուն ալ անվախ:

Կը փնտռեմ քեզ ամէն պահ շուրջըս, հեռո՛ւն, ամէն տեղ,
Քայլերուդ շուքն անգամ եւ տոռերդ տարուբեր.
Սենեակին մէջ, անկողնիդ, ուր մարմինըդ թարմագեղ
Երազներուն գրգանուշ տխրօրէն կը յանձընէր...

Կը փնտրուեմ... մինչեւ ե՞րբ այս փնտռտուքն Ստոտա՛ծ լամ.
Մինչեւ օրհաս թերեւէս, վերջին պահը թողութեան:

Ք Ե Ձ Ի Հ Ե Տ

Բացուել քեզի չեմ կրնար, կը կապտէ բան մը լեզուս.
Կ'ուզեմ խօսիլ ու սլարպել հողիս բոլոր վիշտերէն:
Երբ քովըս չես, եւ ամառս, քեզ տեսնելու չունիմ յոյս.
Հազար ու մէկ կասկածներ մտածումս կը փոթորկեն:

Մանուկի պէս շրթներըս կը կապուտնան, կը դողա՞ն.
Երբ քովս ըլլաս, դիմացըս, աչքերուդ մէջ ժպիտներ,
Ահ, դուն այնքան կ'աղուորնաս, լիալուսնակի նման,
Որ մտածումս կը թմրի ու բառեր ես չեմ գտներ:

Դուն տեսլական կախարդ մը՝ որ հողիւս վրայ կ'իջխես.
Խորհուրդ խորին երկնային կամ առեղծոած դիւթական.
Իսկ ես մանուկ մը քովըդ ըզմայլահար, սիրակէզ
Չկրնայի, ա՛հ, ինչո՞ւ բանալ հողիս գէթ միայն

Օր մը, որ դուն տեսնէիր, սիրոյս թռիչքն ալիտանջ:

Ե Ր Ա Ջ Ի Ս Ն Ե Տ

Իմ մէկ հատիկ երազըս, աղուոր՝ ինչպէս լուսընկան
 Կէս գիշերէն հոգ փռուած ծովուն վըրայ ծլփծլփուն,
 Ո՞րքան կ'ուզեմ թեւերուս ամբողջ ուժով, ա՛հ, միայն
 Անգամ մը քեզ հոգիւս վրայ սեղմել օրն ի բուն:

Գորովանքըս՝ ուղիսօրէն թափել գըլխուդ, անձրեւել
 Ու խեղդել քեզ կարօտիս ալեխոով ծովուն մէջ
 Շունչըս շունչիդ եւ հոգիս՝ հոգիիդ մէջ անարգել.
 Պահ մը միայն ապրիլ այս վէպը անգիր էջ առ էջ...

Իմ մէկ հատիկ երազըս, աներկրային պըշրուհի.
 Արձագանգը քայլերուդ, ա՛հ, ըմբռնանել տուր ինձի,
 Որ գէթ անգամ մը միայն աչքերուս մոլթն անգայտի
 Ու որք հոգիս ցրտահար ինքըն իրմով հըրճըլի....:

ՀՈՔ Ի Ի Ս Հ Ե Տ

Ձէի գիտեր թէ հոգին հակապատկերն է կեանքին,
 Թէ՛ մարդ շատ բան պարտաւոր է զոհել իր հոգիէն
 Մարդերու մէջ բռնելու տեղ մը, դիրք մը, գաղտնօրէն
 Մարդերուն դէմ դաւելու համար, նաեւ ինքզինքին...

Իմաստութիւնն այս խորունկ ինծի մնաց միշտ օտար,
 Կաղապարել իմ հոգիւս նոր բարքերով չկրցայ.
 Քառասունէն յետոյ ալ մնացի ես լուռ տըղայ,
 Հոգիւս իրմով գինուլցած, իր աշխարհով տեսլահար:

Բարեկամէս մասնակից՝ իմ սեղանիս առատ, ճոխ
 Ստացայ կից ու հարուած մութին մէջէն թիկունքէն:
 Աւելի մեղմ էր նայուածքն իմ ոտխին որ նորէն
 Հոգիէս ներս չի՛ մտներ, թէեւ ըլլայ ան ոտխ:

Մենք միասին ենք հոգիս, բաղմութեան մէջ ամայի,
 Հալածական՝ բայց հըպարտ, մեր ուղեկան խոյանքով
 Մէկ՝ երկուքս ամբողջ ենք ու երջանիկ ու սիրով:

Մ Ո Ռ Ն Ա Յ Ի . . .

Տաք գրքիկիդ մէջ ըլլայի, թեւերուդ մէջ, շունչիդ տակ,
Անուշուժիւնն նայուածքիդ հոգիւիս մէջ սլարպէիւր,
Քու հոգիւնդ հոգիւիս փոխանցէիւր բոց-կըրակ,
Ու մոռնայի երէկը, յուշերովը տխուր իւր:

Մոռնայի ես ամէն բան, թեւերուդ մէջ, ամէն բան,
Ինչպէս մանուկը բարի, օրօրոցին մէջ հանդարտ,
Աչքերուս մէջ ծովանար աչքերուդ լոյսը ա'յնքան,
Որ մոռնայի ես արեւն ու լուսընկան ալ կախարդ:

Գորովանքդ տաքցընէր հոգին հիւանդ այս տղուն,
Որ քարէ քար դարնուեցաւ փրկելու սէրն իւր հալարտ,
Եւ սլահելու կուսուժիւնն անոր ընդդէմ մըշտարթուն
Հետապնդող նախանձին ու կիրքերուն անհանդարտ:

Ի Ն Ք Ն Ա Ճ Ա Ն Ա Ձ ՈՒ Մ

Ես ինքզինքըս ճանչնալու դժուար փորձը կը կրկնեմ
Գրեթէ միշտ, ամէն օր, հազիւ թեւ մը մըտածման
Բռնած՝ որ զիս յայտնութեան ինքզինքիս դէմ առ դէմ
Պիտի բերէր, ըստուեր մը, գինովութեամբ աննրման,

Կը բաժնէ զիս ինքզինքէս, մէջքէս գրկած՝ ու հեռու
Ճամբաներու աղմուկէն կը տանի զիս տըղու պէս,
— Հոս ամէն բան աղուոր է՝ թեթեւ կեանք մը ապրելու
Համար, այնքան անհրաժեշտ բոլորիս ու վերջապէս

Պէտք ենք գիտնալ — մանուկ չենք — մենք ինքզինքնիս
ճանչնալու

Սեւեռումին ողբալի արդիւնքը, որ պիտ' ըլլայ
Կորուստը մեր հոգիին եւ յոյսերուն ապագայ,
Նսեւ խամրումը կեանքին՝ տերեւի պէս աչնային...

Թոյլ կուտամ որ — գրեթէ կամովին — զիս քաշքշէ
Փողոցներու մէջ, խառնէ մարդերու մեծ պատրանքին,
Քանզի, այնքան մութ խորքին մեր տիրացումը, բարձր
Հաստատումը պիտ' ըլլայ մեր գոյութեան մեծ մեղքին...

Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր Ո Ւ Ն

Կը տեսնէ՞ք միւս եղերքէն՝ ուր խաղաղ է ամէն բան
Ու ժխորը մայթերուն մինչեւ այնտեղ չի հասնիր.
Ձեզ կը սիրենք ու յաճախ աչքերը մեր կը լինան
Ձեզ յիշելով: Ոչ մէկ բառ այլեւս կեղծ աւ պատիր... •

Հոս եղերքին այս երբոր կը շնչէինք միասին
Եւ կեանքը մեզ շատ անգամ իրարու դէմ կը հանէր,
Ձէինք խորհեր թէ օր մը անհուն վիշտը զրոյշումին
Պիտի բլլար ըստփանք հողիներուն հիւանդ մեր:

Ձեզ կը տեսնենք եղերքէն այս բիւրեղի պէս դտուած,
Մահը սրբած է ճակտէն ձեր սեւ մուրը մարդկային,
Դարձնելով ձեզ կարօտեալ, ամառ՝ս, հողին տակ ցուրտ, թաց,
Իսկ մեզ՝ տխուր լացողներ՝ ձեր մոխրացած երազին...

Ի Ն Ք Ն Ա Խ Ա Բ Է Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կը խաբուինք ու կը խաբենք մենք ինքզինքնիս՝ օրերու
 Թաւալումին մէջ, ի զո՛ւր նոր լմաստներ փնտռելով
 Կամ յուսալով գտնել նոր մխիթարանք՝ մշտախոտով
 Հողիներուն սլարապը նոր յոյսերով լեցնելու:

Կը բաժնուի մարմնէն մեր ու հողիէն ամէն օր
 Բան մը որուն կորուստը, աւա՛ղ, բնաւ չենք ըզգար,
 Ժամանակը կը թուի մեզ անսպառ, շատ երկար,
 Կեանքը անվերջ հաճոյք մը, երկար ժլպիտ մը աղուոր:

Երբ կը հասնինք մթաստուեր մայրամուտին մեր կեանքին,
 Ճակատ ճակտի, դէմ առ դէմ, կուգանք տըխուր պատրանքին,
 Կը փընտրուենք անցեալին մըտերմութիւնն թանկագին,
 Ու կը կապուինք յուշերուն եւ անցեալի մըշուշին...

Ու կը դողանք օրերուն վըրայ վերջին, համբուած
 Երեսը մեր ծածկելով արեւէն ու լուսինէն...
 Սենեակի մը պատերուն լըռութիւնը երկլուղած
 Սփոխանքն է միակ մեր հողիներուն՝ մաշած, հին...

Դ Ո Ւ Ն Կ Ա Ս Մ Ի Ա Յ Ն

Սուղուած հմ աչքերուդ
Մէջ խորունկ: Չհմ տեսներ
Քեզմէ դուրս կեանք ու սէր
Միմիայն աշխարհ մուտ...

Անյայտ է իմ կեանքիս
Երէկը: Թանձր մշուշ.
Անցեալէն ոչ մէկ յուշ,
Որ կեանքին կապէր դիտ...

Հիմակ խոր աչքերուդ
Մէջ կապոյտ կը տեսնեմ,
Անհունը՝ մե՛ծ, վրահ՛մ...

Հիմակ՝ դո՛ւն կաս միայն
Լուսնի պէս ճամբուս վրան,
Հոգւոյս մէջ խաւարչուտ...

Զ Գ Ո՛Յ Շ

Աստիճան առ աստիճան
Կ'իջնես խորերը հողույս,
Ով դուն աղուոր կին, զգո՛՛յ՛.
Թակարդին մէջ գալէ մահն...

Ովկիանին պէս անյատակ
է եւ անդուսպ անոր պէս
Հողիւ... զգո՛՛յ՛, չկոխես
Ոտքըդ, մա՛հն է անոր տակ:

Ո՞րքան անվախ ես դուն, կի՛ն,
Նայուածքիդ մէջ որքա՞ն վէս.
Մահկանացու մը դուն չես.
Այլ էակ մը երկնային,

Որ աներկիւղ կը մըտնես
Մռթ անկիւններն հողիւ...
Բայժ, զգո՛՛յ՛, չըսայթաքիւ
Հողիւ մռայլ անդունդ մ'է...

Ի Ն Ձ Ո՞Ւ . . .

Կը հետեւում քայլերուդ.
Մոլթին մէջէն: Կասկածի
Բոցն հոգւոյս մէջ կ'առկայծի,
Տակաւ կ'ըլլամ ես անգութ...

Կը տեսնեմ քեզ հալածող
Ստուերներ, հին ծանօթներ:
Կ'ըլլամ չար ու սերասէր
Հոգիիս մէջ վրէժ ու գող:

Ինչո՞ւ, իրա՛ւ, չեմ կրնար
Ներել անցեալդ: Ինչո՞ւ դեռ
Ես կը վախնամ ներկայդ
Կ'ըլլամ անգութ, խենթ ու չար:

ԱՅՍ ՄԱՀՐ ՄԵԾ ՈՒ ՎՍԵՄ

Ոչ, չխօսիր... լռութիւն...
 Բառերը չառ ես տկար.
 Համբարտիլ դիմ կ'օրրես դուն
 Շրթներդ ըրած ինձ քրնար:

Դիակ մըն եմ գրկիդ մէջ.
 Սիրոյ լճին մէջ խեղդուած.
 Ի դուր հոգւոյս լուսաշէջ
 Կը փորձես տալ համբարտ-կայծ...

Աչքերուդ մէջ չըտեսնեմ
 Արցունքի չիթ մ'իսկ... զգոյշ...
 Այս մահը մեծ է, վսեմ...
 Աչխարհէն ալ եւ անուշ...

Ե Ր Ա Ջ Ի Ս Մ Է Ջ

Երազիւ մէջ էր: Ձեռքը՝ ձեռքիւ մէջ,
 Աչքերդ՝ աչքերուս.
 Հողիւիդ մէջ խոր կարօտ կար աչքէջ
 Դէմքիդ վըրայ՝ լոյս...

Նստանք մենք երկար, քով քովի, ահիստ,
 Ասողերուն տակ բիւր...
 Աչքերըս բացի, երազ էր, ափսո՛ս,
 Ու չկայիր, քոյր...

Կաթիլ մը արցունք սիրոյ, կարօտի
 Կուլերուս վըրայ
 Ծանրացաւ: Նորէն միւս մինակ էի,
 Առջիւ մէջ ամայ...

Մ Ի' Լ Ա Ր

Մ'ի' լար, դի լոյսն աչքերուդ
Արցունքներէն պլտո' մարի...
Բախտին հարուածն այս անգութ
Հրպարտութեամբ եւ արի

Կեցուածքով մը երեսէ...

Գիտեմ՝ հոգիդ կ'արիւնի,
Ամէն բան մութ կը տեսնես,
Մահը գրկիդ մէջ կարծես
Տըխուր կեցած աղօթքի...

Ալ յոգնեցա՛ր, կը բաւէ՛,
Մեղք ես, աղուորս, ալ մ'ի' լար
Իբրը անյոյս սիրահար...
Ցաւը մեզի համար է...

ՈՐ ՔԱՆ ՆՄԱՆ...

Որքա՞ն նման ենք իրարու, որքա՞ն նման...
 Երբ կուլաս դուն — անձրեւ — հողիւ ալ կ'արիւնի,
 Կ'ըլլամ քեզի հետ՝ վշտակից, անխօս, անձայն,
 Ու կը բաժնեմ սուգըդ իբրը բարի հողի:

Կուլաս յաճախ յուսալքուած այրիի պէս
 Լոյսն երազին կորսնցուցած ի սպառ կարծես:
 Շուրջըդ հոս, հոն, ամենուրեք մահ կը սփռեա...
 Կուլամ ես ալ բան մը տալով իմ հողիէս...

Վաղը պիտի գարունը նոր կեանք տայ քեզի,
 Պիտի ըլլաս ծաղիկներուն մէջ թաքմ ծաղիկ:
 Իսկ ես՝ անյոյս որք, հողիի ու կարօտի
 Ցաւով, պիտի լամ վերջստին մեղամաղձիկ...

Մ Ի Ա Յ Ն Հ Ո Ք Ի Պ

Կ'ուզէի որ ըլլայիր դուն՝ աղուորներուն մէջ շա՛տ աղուոր
Այնքա՛ն աղուոր ու հմայիչ՝ որ լուսընկան քեզ նախանձէր
Ու Միւրյի Ատողիկն անգամ՝ դարաւոր գահն իր քեզ զիջէր,
Աշխարհի մէջ չունենայիր ոչ մէկ մըցորդ ծիրանաւոր:

Խոր աչքերուդ վայելքովը գոհանային մարդիկ միայն
Միշտ հեռուէն՝ զմայլահար, ի տես ինչպէս հըրաշքի նոր...
Ըլլայիր դուն այնքա՛ն աղուոր ու հմայիչ դիցունի՝ որ
Ուխտի գային չորս ծագերէն նուէրներով հըրաշագան:

Շընորհներդ առատօրէն բաշխէիր դուն շա՛տ շատերուն,
Սփռիւնքի ժպտաւորդ հողիները անմխիթար.
Միայն հողիդ՝ անձեւ, անտես էութիւնը ինձի մ'նար.
Անով միայն ես ըլլայի պիտի ուրախ, յաւէտ ժպտուն...

Կ Ե Ղ Մ Ի Ք Ի Ն

Ոչ ոք միտքէն կ'անցընէր այսքան մեծ ու փառաւոր
Յաջողութիւն մէկ ծայրէն միւսը անեղը աշխարհին.
Յամառօրէն փրնտրուած ու երազուած ամէն օր
Աղուոր խոհալն ըլլայիր կարծես եւ կամ մարդկային

Տարազ մը նոր գլուտաւոր, որ բոլորին յարմարէր
Ե՛ւ աղջրկան ե՛ւ մարդուն, բանաստեղծին, քերթողին
Եւ բոլորին անխրտիր: Բու միտքէդ ալ չէր անցներ
Այսքան մեծ փառք, յաղթանակ ու սլաակներ տակաւին...

Կը յայտնըլա ա՛յնպիսի ձեւով, կերպով, նազանքով,
Որ հրմայքըդ կը կապէ քեզ է՛ն կարծրը, անըզգայ
Հոգիները, ծարաւի ողողումիդ, բայց խրոտի
Ժամանումէդ յապաղած, դուն, ո՛վ կեղծիք, ո՛վ հրսկայ:

Բեղմով այլեւս չենք ճանչնար մենք ինքզինքնիւ, կ'ուրանանք
Ինչ որ ձերն է, մինչեւ թակ անյիշաչար մեր հոգին
— Զուլալ ակը մեր բեհեզ յուղումներուն անապակ —
Դուն, ո՛վ կեղծիք, բընութեան է՛ն մեծ շընորհը անգին...

Ա՛Հ, ԶԸԼԼԱՅԻ...

Տխուր ամպ մը՝ աչքերուս առջեւ ամէն առաւօտ,
 Համբոյրները արեւուն ալ չեն հասնիր սենեակիս,
 Վախ մը՝ հողիս կը ճնշէ, կը հեռացնէ կեանքէն զիս,
 Կը մեռնի մէջըս տակաւ ամէն տենչանք ու կարօտ:

Կը կրեմ վախն այս կեանքէն ու մարդերէն չար, բարի...
 Զղուանք մը խոր անոնցմէ՝ ինծի, ինձմէ ալ՝ անոնց,
 Փողոցներու մէջ կ'ուղեմ ես թափառիլ աչքըս դոց
 Որ չըտեսնեմ չարագործ հմաններս դարչելի:

Խարէութեան, կեղծիքի, փոքր հողիտլ ասպետներ,
 Ա՛հ, չըլլայի անոնց հետ ու անոնց մէջ ու բընա՛ւ
 Զգլտնայի որ ե՛ս ալ անոնցմէ եմ — ի՞նչ մեծ ցաւ —
 Անոնց պէս խեղճ, անոնց պէս չա՛ր հողիտլ կխաւեր:

Ս Է Ր Ս

Մէջը՝ որ գարնան գիշեր մը սլայծառ
 Բաց երկինքին տակ
 Արծարծեցիր մէջս ու հողիտլ նստար
 Հողիլիս մօտ տաք

Ձէր այն սէրերէն՝ որոնք կը մարին
 Կանթեղի նման,
 Անոր լոյսին տակ փնտռեցի բարին
 Եւ երանութեան

Ճամբան՝ որ ըսկիւղը ու վախճան հռնիւ,
 Կը տեսնե՞ս, որքա՞ն
 Մանուկ է հողիս, խանդով, յոյսով լի...
 Տարիներ անցան,

Բայց, տակաւին ես կը սլահեմ զերդ գանձ
 Մէջն հին օրերուն,
 Որ կ'աճի տակաւ, կ'ըլլայ անգին կայծ
 Ու կարօտ անհուն...

Մ Ա Հ Ո Ւ Ա Ն Հ Ե Տ

Այսքան ինչո՞ւ, չեմ գիտեր, մարդիկ քեզմէ կը սոսկան...
 Ձեռն ճանչնար քեզ, կամ քիչեր՝ հազիւ մօտէդ եմ անցած,
 Բայց մատներուդ հպումին պաղ սարսուռն իսկ զգացած
 Ձեռն, տենդին մէջ անդրադոյն, որ կը տեւէ մէկ վայրկեան...

Մտածելն իսկ քու մասիդ՝ անհուն վիշտ մ'է չատերուն,
 Տագնապ մը մեծ, տեւական, հատնում մը լուռ, ամէն օր,
 Քեզ չըտեսած, չըզրկած, այս ի՞նչ երկիւղ ահաւոր
 Մարմինին մէջ, հոգիին ու աչքերուն ամէնուն:

Ոչ ոք դարձաւ ետ քովէդ գացողներէն բւրաւոր,
 Որ մէկ բառով, բառերով, ստոյգ պատկերդ մեղի տար,
 Պարզէր մեղի գաղտնիքդ, որ աշխարհին տիրաբար
 Կ'իշխէ, իբրեւ մեծագոյն ուժ կամ խորհուրդ մութ ու խոր:

Վ Ե Ր Յ Ի Շ Ո Ւ Մ

Հորիզոնին վերայ կէտ մ'ու այդ կէտին մէջ պայծառ
Դէմք մը՝ աղուոր աչքերով, որոնց մէջ խոր տխրութիւն...
Ճախրասըլաց սէրս է ան որ կը նաւէ ամպերուն
Մէջ, անգղի պէս՝ հէք հողիս մագլիւններուն մէջ երկար:

Կը դիտեմ զինք՝ արցունքը աչքերուս մէջ, շատ երկար,
Յիշելով հին օրերը, հարուստ՝ այնքան երազով
Ու մանաւանդ վերջին պահն՝ գլուխ գլխի, քովէ քով,
Բաժանումին ցաւը մեր աչքերուն մէջ հրրավատ:

Հիմակ՝ հեռու իրարմէ... բայց հատնումը տակաւին
Կանգ առած չէ հողիւս, — հնադարեան աւերակ —
Վիհ մը — կը զգամ — կը բացուի ու կը լայնաց կուրծքիս տակ,
Կը հասկընամ թէ դժուար է դառնալ օր մը կեանքին
Առաջուան եւ ուրանալ լըրջութիւնը եղածին...

Զ Ա Յ Ր Ո Յ Թ

Հաւատքըս վրբադ տակաւ կը պակսի,
Կ'ըլլամ ես ըմբոստ, վրէժխնդիր ու չար,
Որքա՛ն երկիւղած ու որքա՛ն բարի
Էի մանկութեանս օրերուն, երբ յար.

Կ'աղօթէի սուրբ պատկերիդ առջեւ,
Ապաւինելով գութի շընորհիդ:
Անցան օրերն այն հովին պէս թեթեւ,
Բայց արդ կը տեսնեմ երբ կեցուածքդ բիրտ

Մարդկութեան հանդէպ ու այսքան չարիք,
Կ'ըսեմ,— հրէածին ատոռւած ռիսակալ,
Այսքան աւերներ կը բաւեն, հերիք,
Յոյց տուր բոլորիս թէ դուն գիտես լալ

Ու զղջալ գործած չարիքիդ համար...

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ

Շրթներըս՝ երբ հըպեցան շրթներուդ մեղրին անուշ,
Առաքատներն հոգիւս անհունութեան բացուեցան,
Անցեալին հետ ամէն կապ ու անցեալէն ամէն յուշ
Նետեցի խոր անդունդը մոռացութեան, ուրացման...

Յընցըւեցայ, ա՛խ, որքա՛ն, երբ համբոյրըդ առաջին
Աստուածային շընորհի նման ինծի տուիր դուն.
Մարմինըս սարսուռ մը պաղ ողողեց ու դառնագին
Լացի՝ քեզի եւ ինծի համար, գիշեր մը անհուն:

Երջանկութիւնն ես ճանչցայ այդ համբոյրով ու հոգիս
Բացի անհուն տեսիլքին, անէութեան կապտածիւր:
Այս մէկը քաւ է, բնաւ երկրորդին չըփորձուիս,
Առաջինն է միայն կոյս, աւելին՝ կեղծ ու պատիր...

Դ Ա Ք Ա Ղ Ի Ն Ա Ռ Ջ Ե Ի

Որքա՞ն մեծ է սլարապուծիւնը մեր շուրջ
Մեկնումէդ վերջ երազներու աշխարհն միւս,
Ամէն անկիւն ըստուերըդ կայ անմրմունջ
Եւ ամէն իր՝ քու շունչովըդ է լեցուն:

Կարասիներ ու նկարներ կը խօսին
Քու անցեալէն ու ներկայէն աւերակ:
Ջրկաս մեր մէջ, բայց մենք դարձեալ միասին
Ենք հողիով եւ այսպէս ալ պիտ' մնանք:

Պիտի փոխուին մեր շուրջը շատ բաներ, շա՛տ,
Վիշտը տակաւ, աւա՛ղ, պիտի մեղմանայ,
Միայն հողիւ կատաղօրէն անհաւատ
Յիշատակիդ հաւատարիմ պիտ' մնայ:

Եւ օր մըն ալ,— գերագոյնը օրերուն,—
Երբ խաւարի լոյսն աչքերուս տրամախոտ
Պիտի գրկեմ,— օ՛, մոգական ցնծութիւն,—
Աճիւններըդ ու վերքատին քովէ քով

Պիտի ըլլանք, փոյթ չէ թէ ցուրտ հողին տակ...

Կ Ի Ն

Փոթորիկ էր ու մութ գիշեր.
Բախեց դուռըս ու ներս մտաւ.
Երբ հարցուցի անունը — սէ՛ր —
Մըմընջեց ու քովըս նստաւ:

Մութ գիշեր էր, մինչ ես ուրախ
Կը սլաքէի բաժակն Վերջին,
Անյայտացաւ քովէս, աւա՛ղ,
Փոթորիկ էր... անունը՝ կին...

Վ Ի Ր Ա Ի Ո Ր Թ Ռ Չ Ո Ւ Ն

Փոքրիկ թռչուն մը ինկաւ
Սենեակիս մէջ, ուժասպառ.
Ո՛ր չար աչքը տուաւ ցաւ
Հոգիին, որ կը հեւար:

Ափերուս մէջ առի գինք,
Գուրգուրացի, շոյեցի.
— Մենք միասին ապրէինք,
Մեղմիկ ձայնով մը ըսի:

Նայուածքն ինձի ուղղեց ան,
Կարծես ըսել ուզէր թէ
Կը գիտէր գիրկը մահուան,
Թէ շոյանքը ի դուր է...

Ս Պ Ա Ս ՈՒ Մ

Պիտի՛ գա՛ս, պիտի գա՛ս լոյսի պէս,
 Յոյսի պէս պիտի գաս օր մը դուն,
 Ու թաղմ' չունչ, երազներ պիտ' ընեն,
 Որբացած հոգիւիս մշտաբլթուն:

Կը սպասեմ, կը սպասեմ ես քեզի,
 Օրերով, դարերով կը սպասեմ,
 Երազի, ժրպիտի գեղունի,
 Կարօտով ես քեզի կը սպասեմ...

Կը ժրպտիս, կը նայիս աչքերուս,
 Հարցումներ չըթնե՞րէ՞ կը կախուլին,
 Կը փնտռես աչքերուս մէջ անյոյս
 Ծիրանին ոսկեթել երազին...

Հ Ե Ի Ի Հ Ե Ի

Կը վաղենք հեւ ի հեւ
Ստուերին ետեւէն,
Հաղար կերպ, հաղար ձեւ
Մեր հոգին կ'աղօտեն...

Կը փոխուինք այնքան շուտ՝
Որ մենք մեզ չենք ճանչնար:
Կը քալենք կեանքին մութ
Ճամբայէն իբր օտար...

Կ'երթանք ո՞ւր եւ ինչո՞ւ...
Բայց կ'երթանք հեւ ի հեւ
Անձանօթ, ահարկու
Վախճանին անարեւ...

Կ Ը Փ Ն Տ Ռ Ե Մ

Ամայութիւն տրտմակոծ շուրջըս, հեռուն, ամէն տեղ,
Կեանքն անապատ մ'է կարծես կամ մենաստան մը տըխուր,
Երազն անգամ տեսլաթեւ ինձ կը թուի շատ տգեղ...
Կը փնտռեմ քեզ կարօտով ու արցունքով, միաթիկ քոյր...

Երբ հեռացար՝ հասակիդ շուքը թեթեւ վրդովում
Տուաւ ինձի ու անփոյթ հետեւեցայ քայլերուդ,
Կը խորհէի թէ շուտով հողույս պարապը տրտում
Պիտի լեցուէր նոր շունչով, ու երազ մը շուտափոյթ

Պիտի ինձի մոռցընել տար՝ մեկնումիդ վիշտը մեծ...
Անցան երկար տարիներ, հասակիս հետ տարիքս ալ
Մեծցաւ, բայց դեռ՝ հողիւս մէջ կը մնայ միշտ անհղծ
Յիշատակիդ ու հիմակ մանուկի պէս կ'ուզեմ լալ

Փնտռելով շուրջս, ամէն տեղ, նայուածքիդ բոցն հրափայլ...

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆՆ ԱՅՍ

Ուրախութիւնն այս ինծի համար շատ է — հէք տղայ —
 Ս.յնքա՛ն օտար եղած է ան հողիւս՝ որ յաճախ
 Երբ կ'ունենամ դայն, մարմինս ամբողջովին կը դողայ.
 Կը վայելեմ քիչ անգամ դայն, լըռօրէն, վախն ի վախ...

Ուրախութիւնն այս սիրոյ միակ նուէրն է ինծի,
 Ձեմ փոխեր դայն աշխարհի գանձերուն հետ — մեծ խաբկանք,
 Անով կ'ըլլամ երջանիկ ու կը լեցուի ամայի
 Հողիւս՝ անոր սարսուռով ու կ'ըլլամ ես սէ՛ր համակ...

Չյանդգնի թող ո՛չ ոք իմ ձեռքէս դայն խլելու,
 Չըփորձուի թող ո՛չ ոք երկարելու ձեռքն անոր.
 Կեանքովըս դայն պաշտպանեմ պիտի՝ հողիւս ահարկու
 Մեծ պատնէշի վերածած, ուժերովըս իմ բոլոր...

ԾԱՂԻԿՆ ՀՈԳԻԻՍ...

Քեզի՛, հոգիւի ծաղիկը կարմիր,
Արիւնէս կարմիր, արիւնիս գոյնով,
Երազի աղջիկ, կուրծքիդ վրայ դայն դիր
Իբրեւ յիշատակ, շամամներուդ քով:

Ձրթառամին, ա՛հ, թերթիկներն անոր
Ձերմէն ու շունչէն, հոգիւիդ, դգո՛յն,
Անոնց մէջ կ'ապրի հոգի մը քնքուշ
Լիալուսնի պէս անբիծ, լուսաւոր...

Եթէ ցամքի օր մ' հոգիւիդ վրճիւտ
Աղբիւրը սիրոյ ու հզգաս երբեք,
Փետտէ թերթերը՝ առ դանոնք ոտքիդ
Տակ ու անոնց հետ ճմլէ հոգիս հէք...

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Փոթորիկ մը գանկիւ մէջ ու հողիւ մշտախոտով...
Գլխապտոյտ պար կը բռնեն յուսալքիչ հարցումներ...
Ասեղի պէս՝ մութ «լնչու» ուղեղիւ մէջ է մխուեր,
Կը հանդարտիմ քիչիկ մը շիրիմներուն նայելով...

Որքա՞ն պղտիկ ենք այս մեծ մեռելներուն մէջ, որքա՞ն,
Գոյութիւնը մեր, աւա՞ղ, մռայլօրէն անխմատ,
Բացած բոլոր հովերուն ամէն տեսակ առաքատ,
Անհունին մէջ կը նաւենք աննպատակ, խենթի նման...

Երբ գիտենք թէ վախճանը մեր հողակոյտըն է այս թաց,
Էութենէն մեր ոչ իսկ մասնիկ մը պիտո՛վի քաղցի,
Մարդը մարդուն դէմ ինչո՞ւ կ'ըլլայ չար ու թշնամի,
Եւ ինչո՞ւ մեր նայուածքը չենք սեւեռեր առ Աստուած...

Բոլորն իրար բախտակից հաւասարէ հաւասար,
Մէկ գլխակարգ ու աշխարհ, հասակաչափ հողը նոյն,
Երազովչալ մը ունի, պատմութիւն մը՝ ամէն քար,
Եւ ամէն խաչ վիշտ մըն է, հողի մը դգայուն...

Ոգիներու այս տխուր ոտանին մէջ ամայի,
Լռութիւնը՝ մեղեդի մ'է քնաբեր, տրամաշունչ,
Ու գեփիւնը ջութակ մը՝ որ կը հեւայ, կը մարի...
Խաղաղութիւն ուղիներուն, մեռելներուն ծաղկեփունջ...

Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Ք

Դարերու փոշին ծամերուդ վըրայ,
Ժըպտուն հարսի պէս կուգաս մեղի դուն,
Աչքերըդ յոյսով եւ հուրով լեցուն,
Երազի նըման կուգաս մեղի դուն...

Աշխարհներ՝ մէկը միւսին ետեւէն
Ինկած են խորը անդունդին մըռայլ,
Բայց դուն կեցած ես խըրոխտ, անայլայլ,
Արձանի նըման, իմ ջաշն հայրենիք...

Կը ժըպտիս մեղի կարօտն աչքերուդ
Ու շունչըդ ջերմին կը դրկես մեղի,
Դուն աղուոր հէքեաթ, ոսկի՜ երփուր...
Իմ ջաշն Հայաստան, Երկիր նայիրի...

ՈՒԽՏԱԻՈՐԸ

Աչքերուն մէջ ալ չըկայ արցունք, ոչ լակ տրտմութիւն,
Կը լըքէ հոս ամէն բան, վատտակն իրեն քըրտինքին,
Ակրտալիլի հմայքն լակ չի խօսիր ալ հոգիին,
Ոչ ալ պերճանքն ոտտանին, լոյսերն անոր գոյնըդգոյն:

Ունէր հացին հետ գինին, համետ՝ քիչ մը ամէն բան,
Մեծ քաղաքի շարժումէն ունէր բաժինն իր տըկար,
Բայց պարապ էր իր հոգին, կոտրած սասիտրի նըման,
Ոչ մէկ յուզում աշխարհէն ու կեանքէն հոն չէր իյնար...

Կարօտ մը վառ կուրծքին տակ մեծ գանձի պէս կը պահէր,
Հայրենիքի կարօտը է՛ն մեծ ապրումն էր իրեն,
Կը հաւատար հո-դարձին մանուկի պէս կուրօրէն
Ու կը յուսար համըրելի հայրենի հողն ու արտեր...

Ուխտաւորի մը նըման, զինուած յոյսով, հաւատքով,
Հըպարտ, ճամբայ է ելած այսօր դէպի հայաշխարհ,
Աչքերուն մէջ ալ չըկայ արցունք, միայն ժըպիտ վառ
Հոգիին մէջ նըստած է Մեծ Մասիսը անխըռով:

Յ Ա Ն Կ

Անտոն Կաղէլ	52	Դէպի Ռ՝ւր	63
(Դիմատուներ)	5	Եկուր	64
Քանի մը խօսք	17	Մոլութիւններս	65
ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՎՇՏԻ		Բանտը	66
ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ		Ըղձանք	68
(Ա. Մաս)		Այս է կեանքը	69
Դիմատու թեան Գիւրքէն	21	Կը փնտռեմ քեզ	69
Ստուերիս	22	Քեզի հետ	70
Ապաշաւ	24	Երազիս հետ	71
Թշուառներ	24	Հոգիիս հետ	72
Մատիոյի մը	25	Մտնայի	73
Առտուան Խորհուրդ	26	Ինքնաճանաչում	74
Իմ Հոգիս	27	Մեռնողներուն	75
Երէկ էր	28	Ինքնախաբէութիւն	76
Շուքիդ Ետեւէն	30	Դուն կաս միայն	77
Ծով	31	Զգոյշ	78
Պահեր	32	Ինչո՞ւ	79
Դժբախտ Սէր	33	Այս մահը մեծ ու վսեմ	80
Աթենական	34	Երազիս մէջ	81
Երկու Սիրերգ	36	Մի լար	82
Հոգիի մը Մայրամուտը	38	Որքա՞ն հման	83
Անձանօթ Սէր	38	Միայն հոգիդ	84
Սուգ	40	Կեղծիքին	85
Զանձրոյթի երգեր	41	Ա՛հ, չըլլայի	86
Հետքերու Վրայ	42	Սէրս	87
Աղօթքի Պահ	44	Մահուան հետ	88
Ազատ Օրեր	45	Վերյիշում	89
Աչնանային	46	Զայրոյթ	90
Դուն հեռու ես	48	Առջին համբոյրը	91
Գառնուկները	49	Դազադին առջեւ	92
Մահը	50	Կին	93
Աչնան Ողբ	53	Վիրաւոր թռչուն	93
Իտալացի արուեստագէտի		Սպասում	94
մը շիրմին առջեւ	54	Հեւ ի հեւ	95
Հոգիիս հետ	56	Կը փնտռեմ	96
(Բ. Մաս)		Ուրախութիւնն այս	97
Շատ քիչ կը ճանչնան	61	Ծաղիկն Հոգիիս	98
Զար փափաքը մեռնելու	62	Գերեզմանատան մէջ	99
		Հայրենիք	100
		Ուխտաւորը	101

ԳԻՆ՝ 20.000 ՏՐԱԽՄԻ — ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ՝ 1 ՏՈԼԱՐ